

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»
Кафедра світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу

ДО ЗАХИСТУ

завідувач кафедри світової
політики, дипломатії та
туристичного бізнесу
доц. Парфіненко А. Ю.

**Кваліфікаційна робота
бакалавра**

на тему: «Українсько-чеські відносини: історія і сучасний стан»

Виконала: студентка 4 курсу групи УК-41
спеціальності 291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»

Гузенко Олександра Михайлівна
(прізвище та ініціали)

Керівник: д. іст. н., проф. Лиман С. І.
(прізвище та ініціали)

Рецензент: д. н. з держ. упр., проф. Солових В.
П.
(прізвище та ініціали)

Підсумкова оцінка:

за національною шкалою: _____

кількість балів: _____

Голова Екзаменаційної комісії

Велієв Фаріз Тейюб огли

_____
(підпис)

_____
(прізвище та ініціали)

Харків – 2025 року

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Факультет ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»
Кафедра світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу
Рівень вищої освіти (освітньо-кваліфікаційний рівень) перший (бакалаврський)
Напрямок підготовки _____
Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

ЗАТВЕРДЖУЮ

**завідувач кафедри світової
політики, дипломатії та
туристичного бізнесу**

доц. Парфіненко А. Ю.

“ _____ ” _____ 2025 року

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ БАКАЛАВРСЬКУ РОБОТУ (ПРОЄКТ)**

Гузенко Олександр Михайлівни

(прізвище, ім'я, по батькові студента)

1. Тема роботи Українсько-чеські відносини: історія і сучасний стан

керівник роботи д. іст. н., проф. Лиман Сергій Іванович

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом університету від “02” квітня 2025 року №4001-5/869

2. Термін подання студенткою роботи 25.05.2025

3. Перелік питань, які потрібно розробити

проаналізувати українсько-чеські відносини як об'єкт міжнародно-політичних досліджень; розглянути соціально-політичний та економічний профілі України та Чехії; визначити основні етапи розвитку українсько-чеських відносин; оцінити сучасний стан політичних і дипломатичних зв'язків між країнами; проаналізувати напрями та рівень економічної співпраці; розкрити роль Чеської Республіки в процесі

європейської інтеграції України; окреслити перспективи розвитку двостороннього партнерства.

4. План роботи

№ з/п	Назва етапів роботи
1	Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ І ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКО-ЧЕСЬКИХ ВІДНОСИН
2	Розділ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ УКРАЇНСЬКО-ЧЕСЬКИХ ВІДНОСИН

5. 15.09.2024 Дата видачі завдання

Студентка

(підпис)

О. М. Гузенко
(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

(підпис)

С. І. Лиман
(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Гузенко О. М. Українсько-чеські відносини: історія і сучасний стан. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2025. 69 с.

Робота присвячена аналізу українсько-чеських відносин, який охоплює як історичний розвиток, так і актуальний стан співпраці між двома державами. Розглянуто соціальні та економічні характеристики України та Чехії, що дозволяє глибше зрозуміти основи їхньої взаємодії. Досліджено динаміку політичного діалогу, особливо після 2014 року та в умовах повномасштабної війни в Україні, а також участь Чехії у підтримці українського курсу на європейську інтеграцію.

Підкреслено значення дипломатичного діалогу, політичної солідарності та економічної взаємодії як основи для стабільності та зміцнення стратегічного партнерства. Окреслено можливі сценарії розвитку українсько-чеських відносин з урахуванням викликів війни та повоєнної відбудови.

Ключові слова: Україна, Чехія, українсько-чеські відносини, зовнішня політика, дипломатія, стратегічне партнерство, європейська інтеграція, економічна співпраця, безпека, повоєнна відбудова.

ANNOTATION

Huzenko O. M. Ukrainian-Czech Relations: History and Current State. Kharkiv: V. N. Karazin Kharkiv National University, 2025. 69 p.

The paper is dedicated to the analysis of Ukrainian-Czech relations, covering both the historical development and the current state of cooperation between the two countries. It examines the social and economic characteristics of Ukraine and the Czech Republic, providing a deeper understanding of the foundations of their interaction. The dynamics of political dialogue are explored, particularly since 2014 and in the context of the full-scale war in Ukraine, as well as the Czech Republic's support for Ukraine's course toward European integration.

The importance of diplomatic dialogue, political solidarity, and economic interaction is emphasized as a basis for stability and the strengthening of strategic partnership. Possible scenarios for the development of Ukrainian-Czech relations are outlined, taking into account the challenges of war and post-war reconstruction.

Key words: Ukrainian-Czech relations, diplomacy, bilateral cooperation, strategic partnership, European integration, foreign policy, economic ties, security, Central and Eastern Europe, post-war reconstruction.

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ 1. Теоретико-методологічні основи і джерельна база дослідження українсько-чеських відносин	
1.1. Українсько-чеські відносини як об'єкт міжнародно-політичних досліджень	6
1.2. Понятійно-категоріальний апарат дослідження	11
1.3. Соціально-політичний та економічний профілі України та Чехії	16
1.4. Основні етапи українсько-чеських відносин	26
Розділ 2. Аналіз сучасного стану українсько-чеських відносин	
2.1. Розвиток політичних та дипломатичних відносин України і Чехії.	33
2.2. Економічна співпраця між Україною та Чехією	39
2.3. Відносини України з Чехією в контексті європейської інтеграції	46
2.4. Перспективи розвитку українсько-чеських відносин	51
Висновки	57
Список використаних джерел	60
Додатки	70

ВСТУП

Актуальність теми. Українсько-чеські відносини відіграють помітну роль у сучасній системі міжнародних відносин, особливо з огляду на геополітичні трансформації у Центрально-Східній Європі, зростання безпекових викликів та поглиблення європейських інтеграційних процесів. Починаючи з 1993 року, коли була офіційно встановлена дипломатична співпраця між Україною та Чеською Республікою, ці відносини пройшли значну трансформацію – від обмежених контактів до всебічного партнерства в політичній, економічній, гуманітарній та безпековій сферах. Потреба у аналізі українсько-чеських відносин обумовлена їх значенням як прикладу результативної міждержавної співпраці між країнами з постсоціалістичним минулим, спільними європейськими орієнтирами та різним темпом політичного розвитку. Таке дослідження дозволяє виявити чинники, що сприяють сталому розвитку двосторонніх відносин, а також визначити роль Чехії у підтримці України в умовах сучасних геополітичних викликів.

Об'єктом дослідження є міждержавні відносини між Україною та Чеською Республікою.

Предметом дослідження виступають політичні, дипломатичні, економічні та культурні аспекти розвитку українсько-чеських відносин, їх динаміка, особливості функціонування та перспективи.

Метою дослідження є аналіз розвитку українсько-чеських відносин з акцентом на ключових напрямках співпраці, оцінка сучасного стану і перспектив подальшого партнерства в умовах змін міжнародного середовища.

Реалізація визначеної мети відбувалася шляхом розв'язання наступних **завдань:**

- проаналізувати українсько-чеські відносини як об'єкт міжнародно-політичних досліджень;
- розглянути соціально-політичний та економічний профілі обох країн;
- визначити основні етапи розвитку українсько-чеських відносин;
- оцінити сучасний стан політичних і дипломатичних зв'язків між

країнами;

- оцінити напрями та рівень економічної співпраці між Україною та Чехією;
- розкрити роль Чехії в процесі європейської інтеграції України.
- окреслити перспективи розвитку двосторонніх відносин.

Ступінь вивченості проблеми. Українсько-чеські відносини стали предметом досліджень низки науковців, роботи яких висвітлювали як загальні питання двосторонньої взаємодії, так і окремі сфери співпраці. Зокрема, питання політичної взаємодії розглядаються у роботах І. Ткаченка [27, 28], О. Цуп [35, 36] та П. Черника [33]. Економічну складову партнерства досліджували Р. Корсак [18, 19, 42] і В. Федурця [31]. Культурні, освітні та наукові зв'язки проаналізовано у працях М. Філіповича [32], О. Цуп [37], Р. Корсака [20, 21] та інших. Проте, сучасний етап українсько-чеських відносин, зокрема після початку повномасштабної війни в Україні у 2022 році, досліджений недостатньо. У науковій літературі бракує узагальненого аналізу новітніх тенденцій, ролі Чехії в наданні політичної, економічної та гуманітарної підтримки, а також оцінки перспектив подальшого розвитку стратегічного партнерства.

Для написання роботи були використані наступні **методи дослідження**: спостереження, порівняльний та ситуаційний аналіз, статистичний та графічний методи.

Джерельну базу дослідження становлять наукові монографії, статті, дисертації, міжнародні угоди, офіційні документи та аналітичні звіти, що висвітлюють різні аспекти українсько-чеських відносин. Важливу роль відіграють офіційні документи, матеріали сайтів МЗС України й Чехії, статистичні дані Світового банку, Держстату України та Чеського статистичного управління. Окрему увагу приділено звітам міжнародних організацій.

Наукова новизна роботи полягає в узагальненні та систематизації українсько-чеських відносин у сучасному міжнародному контексті з урахуванням новітніх викликів. У межах дослідження:

- проаналізовано сучасний стан українсько-чеських відносин, зокрема після початку повномасштабної війни в Україні;
- визначено внесок Чехії у підтримку України, зокрема в контексті її євроінтеграційного курсу;
- окреслено перспективи подальшого розвитку стратегічного партнерства.

Практична значущість роботи полягає в проведенні всебічного аналізу стану українсько-чеських відносин на основі офіційних джерел, статистики, аналітичних матеріалів та міжнародних документів. У межах дослідження було створено таблиці та графіки, що ілюструють динаміку співпраці. Результати дослідження можуть бути використані для розробки практичних рекомендацій щодо поглиблення співпраці України з іншими країнами.

Апробація результатів здійснювалася у межах студентських наукових конференцій, зокрема на конференції «Україна у світових міжнародно-регіональних політичних та економічних процесах» (тема доповіді «Культурне співробітництво між Україною та Чехією і перспективи його зміцнення») [11] та «Стратегічні пріоритети європейської та світової політики: дипломатія, економіка, туризм» (тема доповіді «Енергетична співпраця України та Чехії: стратегічне партнерство в умовах війни») [12].

Вирішенню дослідницьких завдань підпорядкована **структура кваліфікаційної роботи**. Вона складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, містить 69 сторінок основного тексту. Список використаних джерел та літератури включає 97 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ І ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКО-ЧЕСЬКИХ ВІДНОСИН

1.1. Українсько-чеські відносини як об'єкт міжнародно-політичних досліджень

Українсько-чеські відносини є не тільки актуальним, а й надзвичайно цікавим напрямком досліджень через низку факторів. По-перше, історичні зв'язки народів України та Чехії охоплюють період у понад тисячу років, починаючи з перших контактів за доби Київської Русі та Великої Моравії до сьогодення. Тут важливо зазначити, що за понад тисячоліття між українцями та чехами майже не виникало конфліктів чи цивілізаційних суперечок [27, с. 261]. Про це у своїй промові на честь інавгурації Українського вільного університету в Празі 1921 року зазначав його ректор Олександр Колесса: «Поважних конфліктів між українським та чеським народом не було. Навпаки лучить обидва народи ціле пасмо спільних культурних та економічних інтересів і тісних взаємин політичних вже від найдавніших часів» [16, с. 3].

По-друге, із попереднього пункту випливає, що далеких часів сягають коріння й українсько-чеських культурних відносин. Спільне історичне минуле створює основу для розвитку культурних зв'язків, що часто є важливою складовою міжнародних відносин. Культурні обміни, наукові проєкти та освітні ініціативи посилюють взаєморозуміння та співпрацю між народами.

По-третє, важливим, тому і часто досліджуваним аспектом є сучасна політична та економічна співпраця між Україною та Чехією. Відносини між Україною та Чехією є показовим прикладом розвитку співпраці між державами Центрально-Східної Європи. Чехія, яка після розпаду Чехословаччини стала активним членом ЄС та НАТО, відіграє значну роль у підтримці України на її шляху до європейської інтеграції. Особливо помітною

ця підтримка стала після 2014 року, коли Чехія засудила агресивні дії Росії та приєдналася до санкційної політики ЄС.

Значущість українсько-чеських відносин зросла після повномасштабного вторгнення Росії в Україну у 2022 році. Чехія не лише відкрито підтримала надання Україні статусу кандидата в ЄС, а й надала значну військову, гуманітарну та економічну допомогу. Це підтверджує актуальність подальшого аналізу взаємодії між двома державами. Науковці, які досліджують двосторонні відносини між Україною та Чехією переважно розглядають наступні аспекти: економічний, політичний та науково-культурний.

Часто дослідники зосереджують свою увагу на торговельних відносинах, інвестиційній діяльності та спільних економічних проєктах. Тут можна виділити Р. Корсака, низка робіт якого присвячена цьому аспекту, зокрема робота «Динаміка розвитку українсько-чеського економічного співробітництва за період 1993-2003 рр.» У роботі характеризується українсько-чеське співробітництво за даний період, аналізуються обсяги чеських інвестицій в Україну і стверджується, що двосторонні контакти були активізовані на всіх рівнях [18].

У своїй роботі «Проблеми та перспективи українсько-чеської економічної співпраці (XXI ст.)» Р. Корсак досліджує проблеми в українсько-чеській економічній співпраці протягом першого десятиліття XXI століття, де зауважує, що переважно економічне співробітництво між двома країнами відбувалось у форматі «Україна-Чехія-Євросоюз». А серед основних перепон у відносинах виділяє внутрішні проблеми України: пригнічення опозиції, спадщина радянського комуністичного режиму, монополізація влади правлячими політичними силами [19].

О. Цуп у своїй дисертації «Чеська Республіка і Україна в міждержавних відносинах кінця XX – початку XXI ст.» присвячує увагу пріоритетам в соціально-економічній сфері двосторонніх відносин [36, с. 67]. Авторка аналізує механізми здійснення торговельно-економічних відносин, специфіку

міжрегіонального співробітництва. Проте, О. Цуп зосереджується переважно на політичних аспектах, недостатньо висвітливши саме економічну складову двостороннього співробітництва [36].

У своїй кандидатській дисертації В. Федурця досліджує систему регулювання зовнішньоекономічних зв'язків Чеської Республіки, аналізуючи її досвід у цій сфері [31]. Автор наголошує, що відсутність належного наукового обґрунтування механізмів регулювання зовнішньоекономічної діяльності, брак чітко визначених шляхів її вдосконалення та несистемний підхід до формування ефективної моделі економічних відносин створюють перешкоди для української економіки. Це, у свою чергу, ускладнює отримання позитивного ефекту від глобалізаційних процесів та міжнародного економічного співробітництва. Водночас автор не проводить глибокого аналізу торговельно-економічного партнерства між Україною та Чехією, зосереджуючись переважно на становленні нової системи зовнішньоекономічних зв'язків Чеської Республіки в контексті реалізації Асоційованої угоди з ЄС, а також на загальних тенденціях розвитку торговельної та інвестиційної співпраці між двома країнами [31].

Політичні відносини України та Чехії є найбільш досліджуваним напрямком. Низку праць присвячено аналізу дипломатичних контактів, співпраці у рамках міжнародних організацій, впливу зовнішньополітичних чинників на двосторонні відносини. Часто розглядаються українсько-чеські відносини в контексті європейських інтеграційних процесів. Тут знову відзначимо дисертаційні дослідження В. Федурця [31] та О. Цуп [36], які висвітлюють відносини України та Чеської Республіки кінця ХХ – початку ХХІ ст.

Т. Юсипів у своїй статті аналізує перспективи розвитку та актуальні проблеми у співробітництві, оцінює двосторонні відносини як стратегічне партнерство. Також наголошує на тому, що Чехія підтримує євроінтеграційний курс України [40]. О. Савчук та С. Бондарук досліджують українсько-чеські відносини у контексті інтеграції України до ЄС. У статті

вони запевняють, що двостороннє співробітництво, незважаючи на труднощі, зберігає свою значущість для обох сторін, а перспективи розвитку взаємодії залишаються актуальними [26].

Науково-культурний аспект є не менш важливою складовою двосторонніх відносин, і багато дослідників присвятили свої роботи аналізу цих процесів. Р. В. Корсак у роботі «Українсько-чеське культурне співробітництво (2000-2012 рр.)», аналізує етапи та тенденції розвитку культурних обмінів між країнами на початку XXI століття, зокрема в рамках наукових і культурних проєктів, що відбувалися після розпаду СРСР [20]. Крім того, у іншому дослідженні Р. В. Корсака «Українсько-чеське науково-технічне співробітництво (кін. XX - поч. XXI ст.)» акцентується увага на науково-технічних аспектах співпраці, що включають спільні наукові проєкти та обмін технологіями між Україною та Чехією, що стало важливим чинником для розвитку зв'язків між державами [21].

Значну роль у дослідженні українсько-чеського співробітництва в сфері культури та освіти відіграє робота О. В. Цуп «Українсько-чеське співробітництво в сфері культури і освіти (90-і рр. XX століття)», у якій висвітлено співпрацю між країнами в період 1990-х років, що включала різноманітні наукові та освітні ініціативи, сприяючи інтеграції України до європейської освітньої спільноти [37]. М. Б. Філіпович у роботі «Культурно-наукове співробітництво Чехії та України: новітній етап» розглядає еволюцію співробітництва в останні десятиліття, фокусуючись на нових ініціативах, що сприяють розвитку обох країн. [32].

Динаміку двосторонніх українсько-чеських відносин розкривають, у першу чергу, міжнародно-правові акти двох країн (див. табл. 1.1).

Багата договірно-правова база, яка охоплює різні аспекти співпраці між двома країнами, є основою стабільних відносин між Україною та Чехією. Вона охоплює різні сфери співпраці, що включають не тільки економіку та політику, а й соціальні питання, культуру, науку, оборону та правову

допомогу. Кожна з угод відіграє свою роль у посиленні партнерства, роблячи взаємодію між державами більш ефективною.

Таблиця 1.1.

Базові документи договірно-правової бази українсько-чеських
двосторонніх відносин

№	Дата набуття чинності	Назва угоди
1.	26 квітня 1995 р.	Договір про дружні відносини і співробітництво між Україною та Чеською Республікою
2.	2 листопада 1995 р.	Угода між Урядом України та Урядом Чеської Республіки про сприяння та взаємний захист інвестицій
3.	17 березня 1999 р.	Протокол до Конвенції між Урядом України і Урядом Чеської Республіки про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень щодо податків на доходи і майно
4.	18 листопада 2002 р.	Договір між Україною і Чеською Республікою про правову допомогу в цивільних справах
5.	1 квітня 2002 р.	Договір між Україною і Чеською Республікою про соціальне забезпечення
6.	16 березня 2006 р.	Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Чеської Республіки про економічне, промислове і науково-технічне співробітництво

Складено авторкою за джерелами: [1; 2; 3; 5; 6; 7]

Що стосується методів дослідження, то аналіз наукових праць дослідників українсько-чеських відносин демонструє застосування різноманітних підходів для всебічного вивчення двосторонньої співпраці. Зокрема, Р. Корсак у своїй роботі «Динаміка розвитку українсько-чеського економічного співробітництва за період 1993-2003 рр.» спирається на історичний та статистичний методи, що дозволило йому не лише проаналізувати хронологію двосторонніх контактів, але й оцінити динаміку чеських інвестицій в українську економіку [18, с. 210]. У дослідженні О. Цуп «Чеська Республіка і Україна в міждержавних відносинах кінця ХХ – початку ХХІ ст.» застосовано системний підхід при аналізі механізмів здійснення торговельно-економічних відносин та специфіки міжрегіонального співробітництва, що дозволило авторці комплексно розглянути політичні, економічні та культурні аспекти взаємин між країнами [36, с. 128]. В.

Федурця у дисертаційному дослідженні використовує порівняльний метод, зіставляючи «чеський досвід регулювання зовнішньоекономічних зв'язків з українськими реаліями» та застосовуючи інституційний аналіз при розгляді механізмів регулювання зовнішньоекономічної діяльності [31, с. 85]. Цікавим є методологічний підхід Т. Юсипів, яка при дослідженні стратегічного партнерства між Україною та Чехією використала метод аналізу документів, детально вивчаючи офіційні декларації та міждержавні угоди, що дало їй змогу об'єктивно оцінити рівень політичної взаємодії між країнами та роль Чехії у підтримці євроінтеграційного курсу України [40, с. 346]. І. Ткаченко у дослідженні історичної ретроспективи взаємин України з Чеською Республікою поєднує проблемно-хронологічний метод з контент-аналізом дипломатичних документів, що дозволяє простежити еволюцію двосторонніх відносин та визначити ключові етапи становлення українсько-чеських взаємин [28].

Тож, українсько-чеські відносини являють собою багатогранний феномен, що має давні історичні зв'язки та великий потенціал для подальшого розвитку, особливо в контексті європейської інтеграції України. Наукові дослідження цієї теми створюють ґрунтовну базу для розуміння історичних, політичних, економічних та культурно-наукових аспектів двосторонньої співпраці та окреслюють перспективи подальшого поглиблення взаємовигідних відносин.

1.2. Понятійно-категоріальний апарат дослідження

Аналіз українсько-чеських відносин як предмета наукового дослідження потребує чіткого концептуального окреслення ключових термінів, які відображають сутність і специфіку міждержавної взаємодії. Формування понятійно-категоріального апарату дозволяє забезпечити методологічну послідовність, узгодженість та коректну інтерпретацію основних процесів, що розглядаються в роботі.

У контексті дослідження українсько-чеських відносин доцільно висвітлити поняття міжнародних відносин. У сучасній науці міжнародні відносини розглядаються як самостійна та комплексна сфера суспільних відносин. Зокрема, Л. В. Губернський визначає міжнародні відносини як «специфічну форму суспільних відносин, що виникають у процесі взаємодії народів, держав, політичних і громадських сил, рухів, організацій та інших суб'єктів світового співтовариства» [10]. Тобто, можна сказати, що це система політичних, економічних, правових дипломатичних, гуманітарних, військових та інших зв'язків на міжнародній арені. Міжнародні відносини охоплюють все різноманіття взаємодій між міжнародними акторами і існують на різних рівнях (глобальний, регіональний, двосторонній і т. д.). Міжнародні відносини також охоплюють не тільки взаємодію між основними акторами – державами, а й міжнародними організаціями та недержавними акторами. У межах системи міжнародних відносин відносини реалізують свою зовнішню політику, тобто діяльність на міжнародній арені, спрямовану на встановлення та підтримку відносин з іншими учасниками, захист свої національних інтересів та досягнення зовнішньополітичних цілей, як зазначає Ю. П. Мателешко [25].

У межах міжнародних відносин особливого значення набувають двосторонні (білатеральні) відносини між окремими державами. М. Мальський та М. Мацяк зазначають, що двосторонні відносини – це «державні контакти між двома країнами у політичній, економічній, культурній та інформаційній сферах» [13, с. 35]. Двосторонні зв'язки можуть включати офіційний дипломатичний діалог, торговельно-економічне співробітництво, безпекові союзи, культурні обміни, а також неформальні контакти на різних рівнях. За словами Еліс Панньє двосторонні відносини становлять «базовий елемент міжнародних відносин і ядро повсякденної дипломатичної роботи» [41, с. 20]. У випадку українсько-чеських відносин, які є предметом цього дослідження, двосторонній формат охоплює політичний діалог між урядами, торговельно-інвестиційне партнерство,

співпрацю в галузі освіти і культури, консульські питання та інші сфери, що регулюються низкою двосторонніх договорів і спільних комісій.

Поняття стратегічне партнерство має особливо вагу у контексті дослідження українсько-чеських відносин, оскільки саме такий формат взаємодії дедалі частіше декларується сторонами в офіційних документах і спільних заявах. Зокрема, у Спільній заяві Президента України Володимира Зеленського та Президента Чеської Республіки Петра Павела, ухваленій у березні 2025 року, офіційно визнано, що двосторонні відносини між Україною та Чехією досягли рівня всеосяжного стратегічного партнерства [53]. Загалом, у науковій літературі немає єдиного підходу до визначення цього поняття, проте переважно йдеться про міждержавні відносини особливого характеру, які перевищують за рівнем інтенсивності звичайну співпрацю. Так, Л. Д. Чекаленко визначає стратегічне партнерство як «вищу сходинку співробітництва порівняно зі звичайними відносинами», що ґрунтується на збігу ключових інтересів сторін. Таке партнерство можливе тільки між тими державами, які не мають взаємних територіальних претензій і взаємно прихильні принципам суверенної рівності та непорушності кордонів. Це відносини рівноправних партнерів, які поділяють спільні цінності й мають тісно пов'язані національні корені та інтереси, визнають очевидність і необхідність «динамічного зростання двостороннього товарообороту та поглиблення співпраці» [34, с. 31-34]. Ігор Жовква, досліджуючи це явище у контексті зовнішньої політики України, визначив стратегічне партнерство як «особливий інструмент зовнішньополітичної діяльності держави, за допомогою якого держава координує свої дії на міжнародній арені з іншими державами» [15, с. 174]. Тобто стратегічні партнери встановлюють між собою таку форму співпраці, яка виходить за рамки звичайної дипломатії і спрямована на досягнення спільних стратегічних цілей.

Для реалізації своєї зовнішньої політики держава використовує різні засоби, серед яких провідне місце займає дипломатія. По суті, дипломатія –

це мистецтво ведення міжнародних справ шляхом переговорів. У енциклопедіях дипломатія визначається як «офіційна дальність органів зовнішніх зносин держави – глави держави, уряду, Міністерства закордонних справ, дипломатичних представництв, спрямованих на реалізацію цілей і завдань зовнішньої політики, а також на захист справ та інтересів конкретної держави, її установ та громадян закордоном» [24, с. 477-478]. Дипломатія є одним з головних інструментів зовнішньої політики і покликана вирішувати міждержавні проблеми мирними засобами, через переговори, досягнення домовленостей, пошук компромісів та укладання міжнародних договорів. Відтак, якщо зовнішньополітичні цілі можуть інколи досягатися силовими методами, то характерною особливістю дипломатії є – вирішення спорів виключно шляхом діалогу. Дипломатична діяльність охоплює офіційні візити і зустрічі на вищому рівні, переговори, обмін дипломатичними нотами, роботу посольств і консульств тощо.

У межах дипломатії останніми роками все більшої уваги набуває феномен культурної дипломатії. У контексті українсько-чеських відносин культурна дипломатія виступає важливою складовою двостороннього співробітництва, зокрема в умовах зростання інтересу до української тематики в Чехії. Проведення культурних заходів, освітні обміни, діяльність українських культурних центрів та активність діаспори сприяють не лише покращенню іміджу України за кордоном, а й зміцненню міждержавного діалогу на недержавному рівні. Культурна дипломатія найчастіше визначається як використання культурних ресурсів, досягнень і потенціалу держави для досягнення зовнішньополітичних цілей, зміцнення міжнародного співробітництва та формування позитивного іміджу країни у світі. Як влучно зауважив польсько-український культурний діяч Єжи Онух, культурна дипломатія – це своєрідний «продаж іміджу країни засобами культури». Тобто держава «розповідає про себе світу» через мову культури – проведення днів культури, виставок, гастролей, підтримку мовних і освітніх програм за кордоном тощо [22, с. 37]. У наукових дослідженнях

підкреслюється, що культурна дипломатія є важливим інструментом «м'якої сили» держави. Вона доповнює традиційну дипломатію, націлену на політичний діалог, і акцентує увагу на міжкультурній комунікації та встановленні довготривалих зв'язків між суспільствами. Українські науковці розглядають культурну дипломатію як дієвий механізм просування національних інтересів у світі, особливо в умовах глобалізації та інформаційних викликів [14, с. 34]. Зокрема, досвід останніх років, включно з протидією гібридним впливам під час війни, підтверджує те, що успішна культурна дипломатія здатна зміцнити підтримку України за кордоном через популяризацію культури і цінностей [22, с. 35].

Одним з найвагоміших зовнішньополітичних пріоритетів України, що впливає і на характер її двосторонніх відносин з окремими країнами, зокрема з Чехією, є курс на європейську інтеграцію. Європейська інтеграція в загальному розумінні – це процес політичної, правової та економічної консолідації європейських держав, який супроводжується створенням наднаціональних структур, найбільш розвиненою з яких є Європейський Союз [17]. У наукових працях прийнято вважати, що євроінтеграція – це поступове формування наднаціонального центру, а саме спільних інститутів і політик, навколо якого конституюється єдиний європейський простір. Іншими словами, це добровільне і мирне зближення суспільств, держав і економік Європи, яке виходить за межі традиційних національних кордонів. Частину суверенних повноважень держави-учасниці делегують наднаціональним органам [39, с. 15-16]. В українському дискурсі євроінтеграція розглядається не лише як зовнішньополітична ціль, але й як комплекс внутрішніх реформ, що наближають країну до європейських норм і цінностей. Українські науковці наголошують на багатовимірності європейської інтеграції – як процесу одночасно політичного, тобто створення спільних інституцій, прийняття спільних правил; економічного, тобто формування спільного ринку та соціокультурного, що має на увазі консолідацію європейської ідентичності.

Отже, понятійно-категоріальний апарат дослідження українсько-чеських відносин охоплює ключові терміни, що дозволяють комплексно охарактеризувати сутність та структуру міждержавної взаємодії. Такі поняття, як міжнародні та двосторонні відносини, дипломатія, стратегічне партнерство, культурна дипломатія та європейська інтеграція, формують теоретичну основу дослідження та відображають актуальні напрями співпраці між Україною та Чехією.

1.3. Соціально-політичний та економічний профілі України та Чехії

Порівняння соціально-політичного та економічного профілів набуває особливого значення з огляду на спільне історичне минуле обох країн як частин соціалістичного табору та подальші трансформаційні процеси після розпаду біполярної системи міжнародних відносин. При цьому, Чехія пройшла успішний шлях інтеграції до Європейського Союзу, завершивши головні етапи демократичних перетворень та ринкових реформ, тоді як Україна продовжує процес європейської інтеграції в значно складніших геополітичних умовах. Важливість порівняльного аналізу обумовлюється необхідністю виявлення взаємодоповнюваності економік, спільних інтересів та ризиків, що дозволить окреслити перспективні напрями співробітництва.

Україна є унітарною державою з парламентсько-президентською формою правління. Згідно зі статтею 2 Конституції, Україна визначається як суверенна, незалежна, демократична, соціальна та правова держава. Державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову [4].

Законодавча влада представлена однопалатним парламентом – Верховною Радою України, що складається з 450 народних депутатів. Верховна Рада має широкі повноваження у сфері законотворчості, формування органів державної влади, здійснення парламентського контролю. Виконавчу владу здійснює Кабінет Міністрів – вищий орган у системі

виконавчої влади, відповідальний перед Президентом і Верховною Радою, підконтрольний та підзвітний парламенту. Президент є главою держави, гарантом суверенітету, територіальної цілісності та дотримання Конституції, обирається строком на п'ять років. Судову владу представляють Конституційний Суд та суди загальної юрисдикції, до яких належать Верховний Суд і місцеві суди [4].

Економіка України традиційно має змішану аграрно-індустріальну структуру. Велику частку займають важка промисловість, а саме металургія та машинобудування, сільське господарство [68]. Виробництво чавуну і сталі є одним із провідних секторів, на який припадало близько 30% промислового виробництва до 2022 року. Інші важливі галузі – видобуток корисних копалин (вугілля, залізна руда), хімічна промисловість, виробництво машин і обладнання.

Сільське господарство є стратегічним сектором України – до війни воно забезпечувало близько 10% ВВП і понад 40% експорту, адже Україна входить до світових лідерів з експорту зернових та олійних культур. Останніми роками зростає також сектор ІТ-послуг, проте частка високотехнологічного виробництва в економіці поки залишається відносно невеликою. Таким чином, економічний профіль України характеризується значною часткою сировинних товарів і продукції низького ступеня переробки [68].

Обсяг валового внутрішнього продукту (ВВП) України в останні роки зазнав значних коливань (рис. 1.1). Перед пандемією COVID-19 економіка України демонструвала помірне зростання – наприклад, у 2019 році ВВП становив близько 154 млрд доларів. У 2020 році через пандемію реальний ВВП України скоротився на 3,8%, хоча в доларовому еквіваленті залишився на рівні приблизно 156 млрд доларів. У 2021 році відбулося відновлення – реальний приріст близько 3,4%, номінальний ВВП досяг майже 200 млрд доларів. Однак у 2022 році економіка України пережила безпрецедентний шок внаслідок повномасштабного вторгнення РФ. За офіційними даними Держстату, реальний ВВП України у 2022 році обвалився майже на 30%.

Номінальний обсяг ВВП скоротився з 199,8 млрд доларів у 2021 році до приблизно 162 млрд доларів у 2022 році.

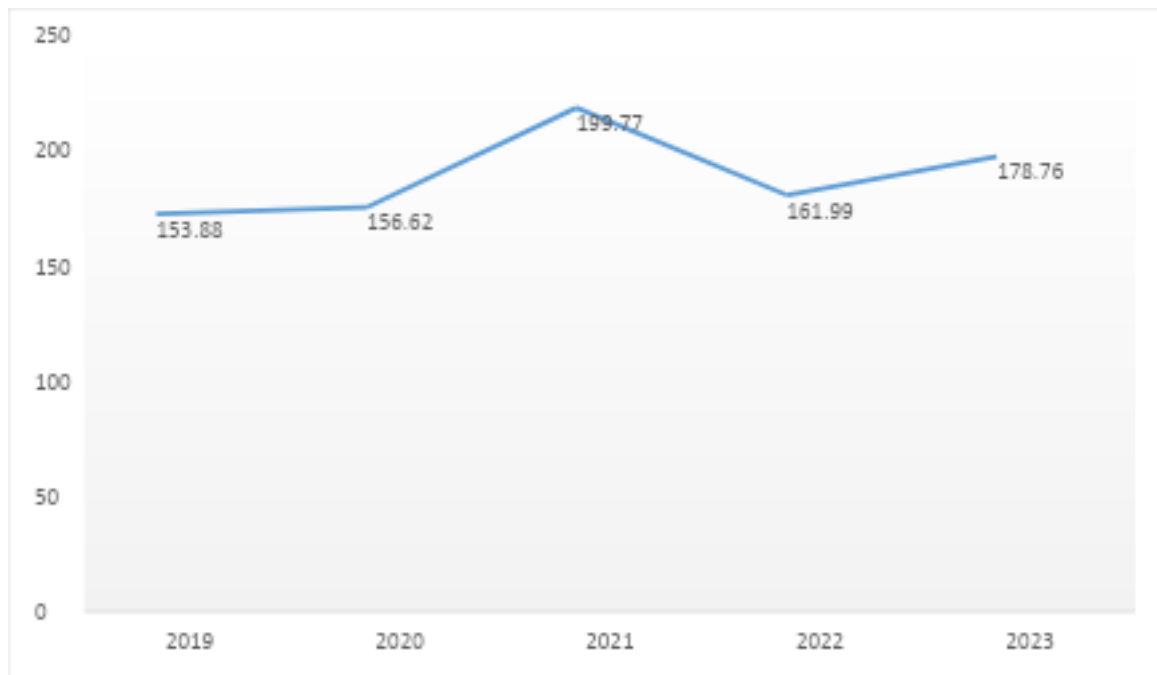

Рис. 1.1. ВВП України, 2019–2023 рр., млрд дол. США

Складено авторкою за джерелом: [94]

У 2023 році економіка України частково стабілізувалась та відновилась. За попередньою оцінкою Держстату, реальне зростання ВВП склало 5,3% після катастрофічного спаду, хоча загальний обсяг ВВП все ще значно нижчий за довоєнний [47].

Україна і Чехія є відкритими економіками, проте їх зовнішньоторговельні профілі відрізняються. Український експорт традиційно базується на сировині та напівфабрикатах: металургійна продукція, мінеральна сировина, продукція сільського господарства та хімічна продукція. Напередодні війни, у 2021 році, Україна експортувала товарів на суму 68,2 млрд доларів [85]. Основними ринками збуту були Китай (близько 12% українського експорту), а також країни Європейського Союзу: Польща (7%), Туреччина (6%), Італія (5%) та інші. Імпорт України у 2021 році становив 84 млрд, переважно це нафтопродукти, природний газ, машини та обладнання, транспортні засоби, медикаменти [60].

Звичайно, після початку війни українська зовнішня торгівля різко скоротилася й переорієнтувалася. У 2022 році експорт товарів знизився до 44 млрд доларів, а у 2023 році – до 36 млрд доларів, що на 36% менше від довоєнного 2021 року. Через блокаду морських портів і бойові дії структура експорту змінилася: зросла частка аграрної продукції (зерно експортували через суходіл та Дунай), натомість експорт металів і машинобудування суттєво скоротився [56].

Рівень оплати праці в Україні помітно нижчий, ніж у Чехії, однак останніми роками спостерігалось його зростання. За даними Держстату, середньомісячна заробітна плата штатних працівників в Україні у 2021 році становила 14 014 грн (близько 520 доларів за середнім курсом того року). У 2022 році, номінальна середня зарплата зросла до 14 847 грн, а в 2023 році середня зарплата підвищилася ще на 17% – до 17 442 грн на місяць. За 2024 рік середньомісячна заробітна плата штатних працівників збільшилася до 21473 гривень, що вже на понад 23% більше ніж минулого року (що все ще приблизно 520 доларів) [46].

Розглядаючи економічні показники, варто також звернути увагу на соціальні аспекти розвитку, оскільки саме вони впливають на якість життя населення та економічну стабільність.

Населення України значно перевищує населення Чехії, однак війна 2022 року спричинила різке скорочення кількості мешканців України. Станом на початок 2022 року населення України оцінювалося приблизно у 41 млн осіб. Вже до кінця 2022 року, за оцінкою МВФ, чисельність населення скоротилася до 34,5 млн, а у 2023 році – до 34 млн осіб. Це зумовлено як втратами під час війни, так і масовою еміграцією біженців.

Окрім воєнного фактору, Україна вже тривалий час стикається з демографічними проблемами: природне скорочення населення через низьку народжуваність (коефіцієнт народжуваності 1,2-1,3) та високу смертність (додаток А) [92].

Очікувана тривалість життя при народженні – один із ключових соціальних показників, який суттєво відрізняється в Україні та Чехії. В Україні цей показник традиційно нижчий через проблеми системи охорони здоров'я та способу життя. Перед пандемією COVID-19 тривалість життя українців досягала 73 років. Пандемія завдала значного удару: у 2021 році середня тривалість життя знизилась до 71 року.

Україна також характеризується одним з найбільших у Європі гендерних розривів у тривалості життя: жінки живуть в середньому на 9-10 років довше за чоловіків [97].

Чеська Республіка, у свою чергу, є унітарною державою з парламентською формою правління. Конституція Чеської Республіки встановлює основи державного устрою та декларує принципи демократичної правової держави.

Законодавча влада в Чехії належить двопалатному парламенту, який складається з Палати депутатів та Сенату. Виконавча влада здійснюється Урядом Чеської Республіки. Уряд відповідальний перед Палатою депутатів. Президент Чеської Республіки є главою держави і обирається прямим загальним голосуванням строком на п'ять років. Судова система Чехії включає Конституційний Суд, який є гарантом конституційності, Верховний Суд, Верховний Адміністративний Суд та систему вищих, обласних та районних судів [9].

На відміну від України, Чехія – це розвинена індустріально-орієнтована економіка, інтегрована в європейський ринок. Одним із ключових секторів економіки Чеської Республіки є промисловість, зокрема автомобільний сектор та виробництво машинобудівного обладнання.

Традиційно важливими є також харчова промисловість і пивоваріння, виробництво скла та кераміки. Частка працівників сільського господарства в загальній структурі зайнятості національної економіки становить 2,9 %, основні аграрні продукти включають зернові, цукровий буряк, хміль (Чехія –

один зі світових лідерів з виробництва хмелю для пивоваріння) [70]. Понад 60% економіки Чехії становить сфера послуг.

Тож, Чехія – це диверсифікована, технологічно розвинена економіка з високою часткою промислового виробництва і послуг, притаманна країнам Центральної Європи з високим рівнем розвитку.

На відміну від України, Чехія пройшла через пандемічні потрясіння відносно успішно і підтримує значно вищий рівень ВВП (рис. 1.3). У 2019 році номінальний ВВП Чехії становив близько 257 млрд доларів. Пандемія спричинила падіння реального ВВП на 5,5% у 2020 році, і в доларах ВВП знизився до 251 млрд доларів. Вже у 2021 році чеська економіка відновилася, ВВП зріс до 291 млрд доларів.

Через інфляційні процеси та зміцнення курсу крони номінальний ВВП Чехії різко зріс – до 343 млрд доларів у 2023 році.

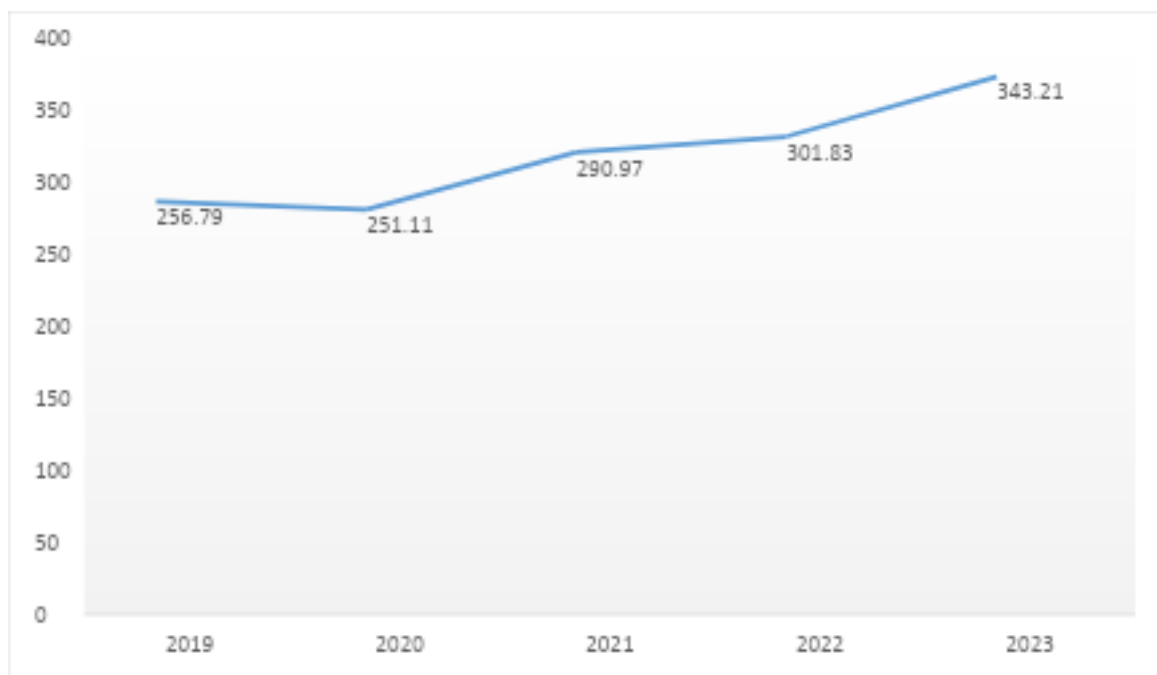

Рис. 1.3. ВВП Чехії, 2019–2023 рр., млрд дол. США

Складено авторкою за джерелом: [93]

Чехія, будучи членом ЄС, має значно більший обсяг зовнішньої торгівлі відносно економіки – експорт товарів еквівалентний близько 80% ВВП країни. У 2019 році чеський експорт становив 186 млрд доларів, а у 2022 році – близько 220 млрд. доларів. Ключовим торговельним партнером є

Німеччина, на яку припадає близько 30% експорту Чехії. Основні сфери експорту Чехії – це автомобілі та запчастини до транспортних засобів, промислове обладнання, електроніка і електротехніка, хімічна продукція та фармацевтика. До найбільших імпортерів чеських товарів, окрім Німеччини (22%), входять також Словаччина (7%), Польща (6%), Франція (5%). Імпорт Чехії також надходить переважно з країн ЄС (Німеччина, Польща, Словаччина, Італія), а також з Китаю. Чехія імпортує енергоносії, сировину, а також деталі й комплектуючі для своєї промисловості [59].

В цілому зовнішня торгівля Чехії є диверсифікованою і технологічно місткою, тоді як український експорт досі значною мірою залежить від коливань світових цін на сировину та умов доступу до ринків.

Що стосується рівня заробітної плати, то за даними Чеського статуправління, у 2023 році середня номінальна зарплата була 42 250 чеських крон, що еквівалентно приблизно 1830 доларів. Отже, пересічний чеський працівник заробляє в 3,5 рази більше за українського [61].

Станом на 2023 рік у Чехії проживає приблизно 10,8 млн осіб. Показник народжуваності у Чехії близький до 1,7-1,8, що дещо вище ніж в Україні [91]. Завдяки притоку робочої сили з-за кордону, зокрема українських працівників та біженців, Чехія змогла частково компенсувати природне старіння населення.

Також, у Чехії люди живуть помітно довше. Очікувана тривалість життя при народженні в Чехії наразі близька до 79-80 років. За даними Чеського статистичного управління, у 2023 році цей показник досяг історичного максимуму: 82,8 роки для жінок і 76,9 роки для чоловіків [62]. Різниця між чоловіками і жінками в Чехії також велика (близько 6 років), але менша, ніж в Україні.

Вища тривалість життя в Чехії обумовлена більш ефективним функціонуванням системи охорони здоров'я, вищим рівнем добробуту населення та поширеними практиками здорового способу життя. Підвищення тривалості життя є викликом для України, особливо у повоєнний період, коли

потрібно буде подолати наслідки як демографічних втрат, так і погіршення здоров'я населення через війну.

Тож, обидві країни є унітарними республіками, де влада розподілена між законодавчою, виконавчою та судовою гілками. Суттєва відмінність полягає у формі правління: в Україні президент має значний вплив на виконавчу владу, тоді як у Чехії домінує парламент.

Економічні системи України та Чеської Республіки мають як спільні риси, зумовлені історичним минулим обох країн у рамках планової економіки, так і суттєві відмінності, пов'язані з геополітичними орієнтирами, рівнем ринкової трансформації та ступенем інтеграції в міжнародні економічні структури.

Рисунок 1.4 ілюструє динаміку номінального ВВП України та Чехії у доларах США за 2019-2023 роки, де видно різке падіння українського показника в 2022 р. та відрив Чехії за розміром економіки.

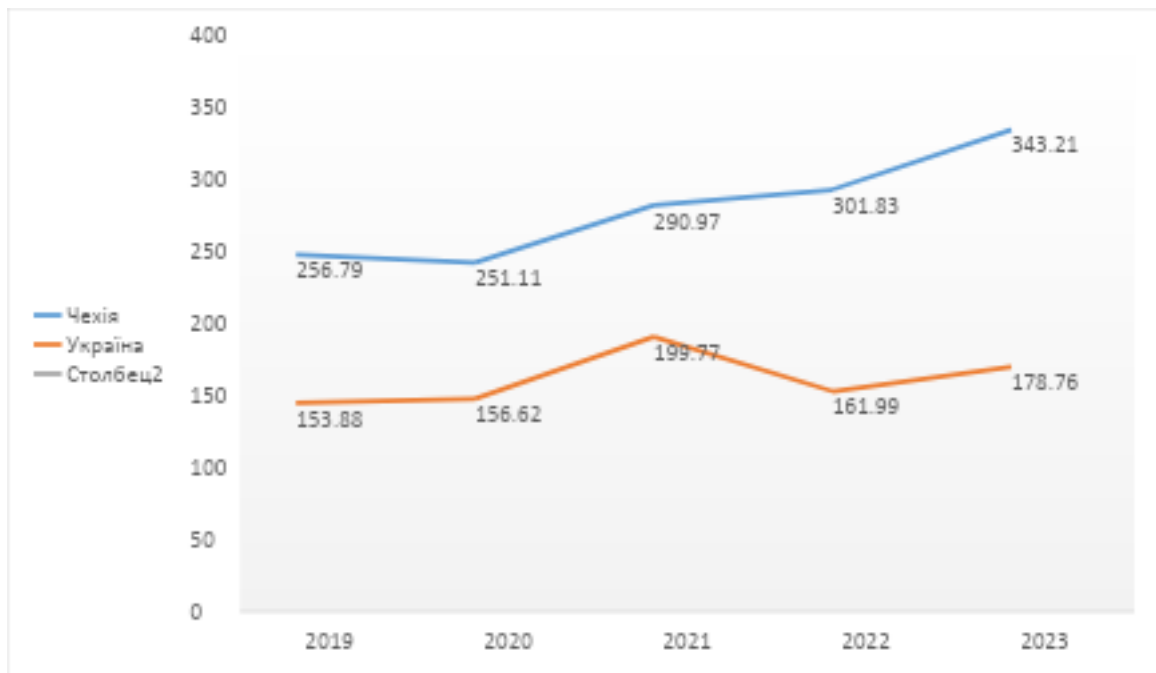

Рис. 1.4. Порівняння ВВП Чехії та України, 2019-2023 рр., млрд дол. США

Складено авторкою за джерелами: [93, 94]

Можна зробити висновок, що економіка Чехії за обсягом приблизно вдвічі перевищує економіку України (станом на 2021 рік – майже у 1,5 рази, а після спаду 2022 року – більш ніж у 2 рази).

Валовий внутрішній продукт на душу населення є показовим індикатором рівня добробуту. В Україні ВВП на душу населення у 2021 році досягав приблизно 4800 доларів. Через падіння економіки та значне скорочення населення у 2022 році цей показник впав до близько 4200 доларів. Для порівняння, у Чехії ВВП на душу населення у 2021 році становив близько 28 тис. доларів, а у 2023 році – понад 31 тис. доларів на одного мешканця. У перерахунку за паритетом купівельної спроможності різниця дещо менша, але все одно разюча.

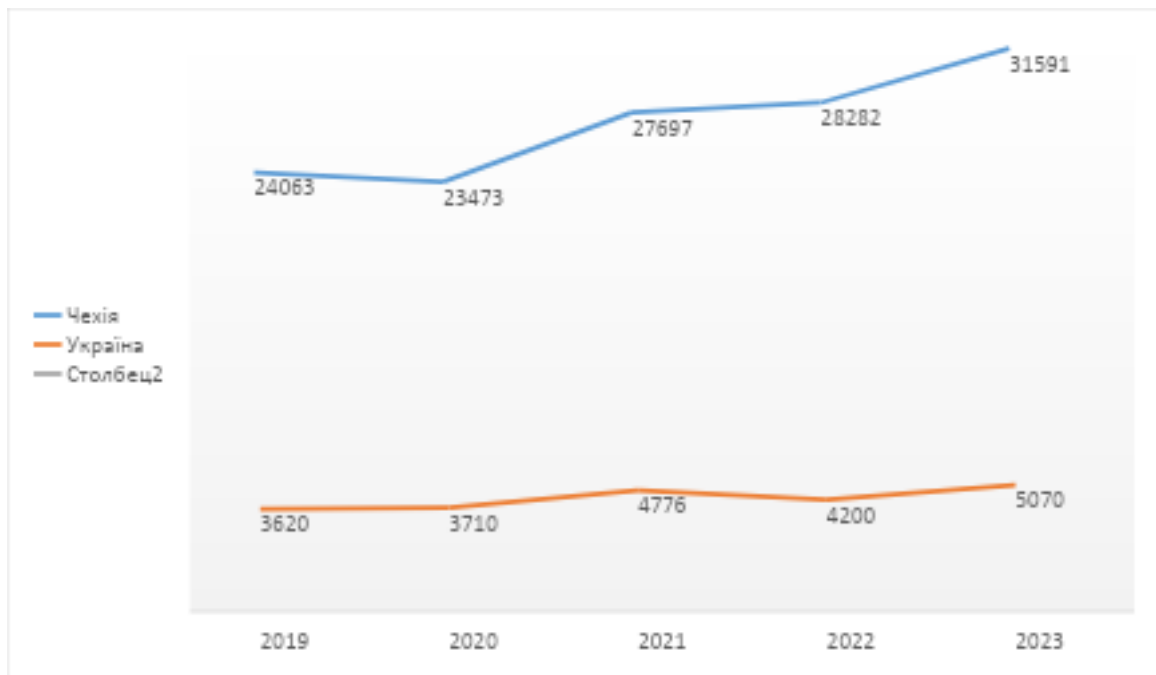

Рис. 1.5. Порівняння ВВП на душу населення Чехії та України, 2019-2023 рр., тис. дол. США

Складено авторкою за джерелами: [95, 96]

Варто зауважити, що за класифікацією Програми розвитку ООН, Україна належить до країн з високим рівнем людського розвитку, тоді як Чехія – з дуже високим (рис. 1.6). Значення індексу людського розвитку України у 2021 році було 0,773, що забезпечувало їй 77 місце у світі [91].

Пандемія та війна дещо знизили цей показник, за репортом 2022 року індекс становив 0,734, і Україна опустилась на 100-те місце серед 193 країн [88]. Це найнижчий рівень для України з 2004 року, що відображає втрати в

тривалості життя, доходах і освітніх можливостях через потрясіння останніх років.

Для порівняння, індекс людського розвитку Чехії є стабільно високим: у 2021 році він дорівнював 0,889 (32 місце), а у 2022 – 0,895, що також відповідає 32-му місцю у світі [89, 90].

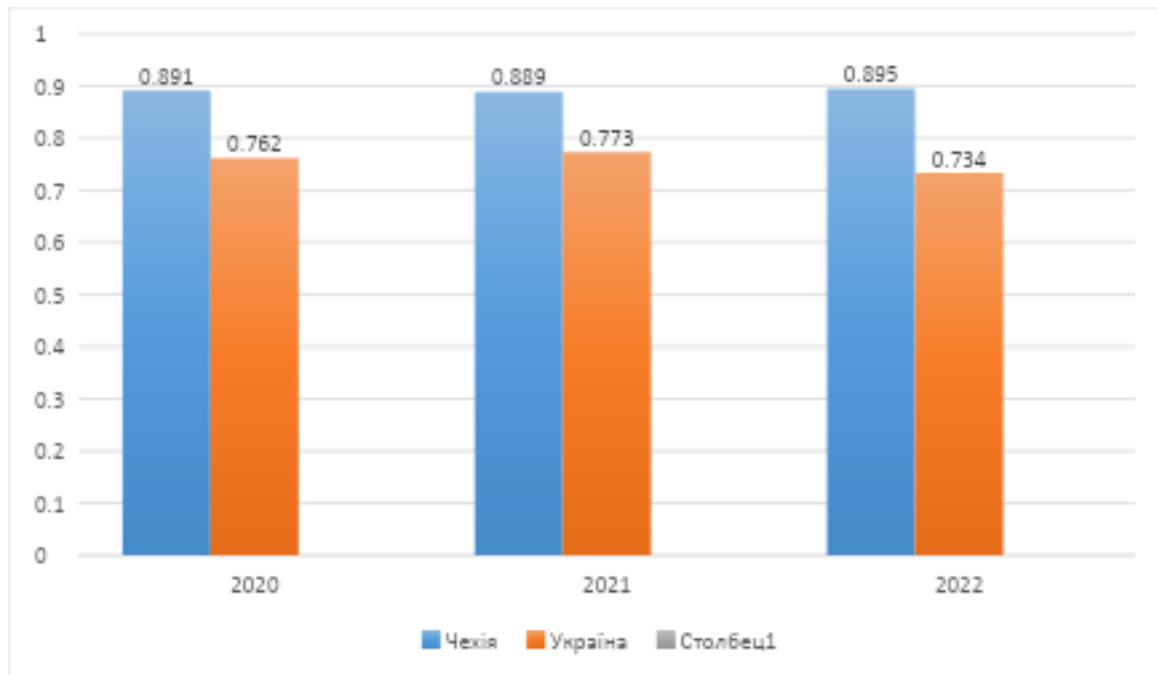

Рис. 1.6. Індекс людського розвитку Чехії та України, 2020–2022 рр.

Складено авторкою за джерелом: [66]

Збереження стабільно високого індексу людського розвитку Чехії пояснюється насамперед стабільною соціально-економічною ситуацією, довшою тривалістю життя та вищим рівнем доходів. Натомість в Україні негативний вплив мали численні соціально-економічні виклики, зокрема падіння доходів населення, зниження тривалості життя та погіршення освітніх можливостей унаслідок військових дій.

Системи освіти обох країн характеризуються практично повним охопленням населення та забезпеченням високого середнього рівня освітніх показників. Україна демонструє вищий відсоток громадян з вищою освітою (приблизно 29% населення старше 25 років мають диплом про вищу освіту), що є наслідком традицій масового інженерного та гуманітарного навчання, закладених ще в радянський період. У Чехії цей показник також залишається

досить високим і становить близько 25%. Водночас, освітня система Чехії випереджає українську за якістю підготовки та відповідністю вимогам сучасного ринку праці, що підтверджується нижчим рівнем безробіття серед молоді та вищою інноваційною активністю [71]. Для України актуальним завданням є післявоєнне відновлення освітньої інфраструктури та реалізація освітніх реформ, зокрема в рамках концепції «Нова українська школа» та оновлення професійно-технічної освіти, з метою підготовки кваліфікованих кадрів для економічного розвитку країни.

Отже, порівняння соціально-економічних профілів України та Чехії вказує на значні відмінності, зумовлені історичними, політичними та економічними факторами. Чехія – розвинута європейська країна з диверсифікованою економікою, високими доходами населення, що відображається у високому індексі розвитку та тривалості життя. Україна, попри значний людський і природний потенціал, наразі відстає за більшістю показників: її економіка менш продуктивна, населення бідніше та швидко скорочується. Війна 2022 року стала потужним негативним чинником, що погіршив соціально-економічне становище України. Водночас, українське суспільство демонструє витривалість, а курс на євроінтеграцію відкриває перспективи для глибоких реформ та повоєнного «вирівнювання» з європейськими стандартами життя.

1.4 Основні етапи українсько-чеських відносин

Попри те, що офіційні дипломатичні відносини між Україною та Чеською Республікою були встановлені на початку 1993 року, перші зв'язки між українськими та чеськими землями сягають глибини століть. Уже в X ст. зафіксовано функціонування торговельного шляху зі Сходу до Західної Європи [23, с. 370]. У добу Київської Русі політичні контакти набули форми династичних шлюбів та військових договорів. Зокрема, князь Київський Володимир був одружений з чешкою. Літописи також згадують похід князя

Володимира Мономаха на Чехію на боці союзної Польщі. У «Повісті минулих літ» зазначається, що цей похід тривав близько чотирьох місяців, а війська встигли досягти Чеського лісу поряд з Глоговою [29, с. 127]. Незважаючи на цей епізод, обидві сторони перебували у позитивних стосунках, а всі конфлікти були врегульовані переважно мирним шляхом.

У середньовіччі підтримувалися зв'язки Галицько-Волинського князівства з Богемією. Зростала присутність чехів у Галичині – з середини XIII ст. їхні об'єднання існували, наприклад, у Львові. Династичним союзом був шлюб чеського короля Пржемисла Оттокара II з донькою галицького князя Ростислава Михайловича Кунгутою. Важливою сторінкою спільної історії стала Гуситська революція в Чехії у XV столітті: тисячі вихідців з українських земель брали участь боротьбі на боці чеських таборитів.

Після поразки гуситів частина чеських переселенців осіла в Україні, поширюючи реформаторські ідеї Яна Гуса. Їхній вплив простежувався у діяльності міських братств та суспільному житті українських міст у XV–XVI ст. [27, с. 262].

Надалі активність взаємодії то зростала, то згасала під впливом зовнішньо-політичних факторів. Зокрема, після втрати Чехією незалежності (1620 р., поразка під Білою горою) і ліквідації Української козацької державності на Правобережжі (1676 р.) прямі контакти значно ускладнилися [23, с. 373].

У часовому проміжку між вказаними історичними подіями відбулася хвиля активної чеської еміграції на українські землі, яка згодом стала важливим чинником зміцнення культурних та політичних зв'язків між обома народами. Чимало чехів не лише осіли в Україні, а й стали безпосередніми учасниками боротьби за її незалежність у період Національно-визвольної війни середини XVII століття. Серед постатей, які залишили визначний слід в історії України, варто згадати Пилипа Орлика — чеха, гетьмана у вигнанні та творця першого в історії України конституційного проекту, що передував за хронологією навіть американській Конституції.

Новий етап в історії українсько-чеських відносин розпочався наприкінці XVIII – середини XIX ст., протягом національного відродження слов'янських народів. Саме тоді чеські інтелектуали почали активно цікавитися українською культурною спадщиною – її давньою історією, усною творчістю, літературою та побутом. Цей інтерес був посилений тим, що частина українських земель у той час входила до складу багатонаціональної Габсбурзької імперії, до якої входили і чехи. У цьому контексті спільна політична реальність сприяла міжетнічному діалогу, а чеські культурні діячі, зокрема представники руху чеського національного відродження, дедалі більше сприймали українців як братній народ зі спільною історичною долею.

Знані чеські письменники, такі як Й. В. Фріч, В. Бенеш-Тршебінський, К. Гавлічко-Боровський, вивчали український фольклор, мову й літературу. Водночас українські інтелектуали, а саме представники «Руської трійці» М. Шашкевич, Я. Головацький, І. Вагилевич, активно поширювали знання про чеську культуру в Україні [27, с. 263].

Від кінця XIX ст. українсько-чеські відносини значною мірою формувалися під впливом Томаша Масарика – першого президента Чехословаччини, відомого науковця та українофіла. Його знайомство з провідними українськими діячами, такими як І. Франко, М. Грушевський і М. Драгоманов, сприяло розвитку як наукових, так і політичних контактів. Масарик активно підтримував українців: організовував слов'янські з'їзди, виступав проти русифікації Галичини, читав лекції для української молоді та сприяв розвитку україністики в Празі [50].

Перша світова війна стала переломною подією, що дала шанс національним державам вийти на політичну сцену Європи. Після розпаду Австро-Угорщини восени 1918 р. проголосили незалежність як Чехословаччина, так і Західноукраїнська Народна Республіка (ЗУНР) на теренах Галичини. Новостворена Чехословацька держава, очолювана президентом Т. Масариком, першою визнала українську державу і встановила з нею дипломатичні відносини. Першу українську дипломатичну місію в

Празі очолили С. Смаль-Стоцький і Є. Левицький, а чеські представники, у свою чергу, діяли на території ЗУНР [30, с. 15].

У період 1917-1921 років, до остаточного формування Версальської системи та включення більшої частини українських територій до складу СРСР і Польщі, перспективи для розвитку українсько-чеських відносин, а також економічної та культурної взаємодії, які відкрилися напередодні та в перші роки після завершення Першої світової війни, суттєво зменшилися. Із утвердженням радянської влади поняття «Україна» як незалежного політичного суб'єкта та можливого партнера надовго зникло з геополітичного бачення Чехословаччини [33, с. 174].

У міжвоєнний період українське питання залишалося важливим для Чехословаччини. Після 1917-1921 рр. країна стала чи не єдиною в Європі, що надала українським біженцям державну підтримку. Завдяки особистій позиції президента Т. Масарика, тисячі українців отримали можливість здобувати освіту, працювати та вільно жити в Чехословаччині. У 1920-1930-х роках у Празі та інших містах активно діяли українські освітні, наукові й культурні установи, серед яких – Український вільний університет, інститут ім. Драгоманова, академія в Подебрадах, численні видавництва.

Водночас Чехословаччина опікувалася і українцями Закарпаття, які після рішень Паризької конференції опинилися в її складі. Закарпаття отримувало значно більше ресурсів, ніж інші українські землі у складі чужих держав [50].

Наприкінці 1920-х підтримка поступово згорталася через економічну кризу та зміну політичного курсу – посилення проросійських настроїв серед частини уряду і зменшення бюджетного фінансування.

Установлення дипломатичних відносин між Чехословаччиною та СРСР у 1934 році ускладнило становище української еміграції. Мюнхенська змова 1938 року фактично завершила українсько-чеське співробітництво міжвоєнного періоду.

За німецької окупації більшість українських організацій було ліквідовано, а з приходом радянської влади у 1945 році – повністю знищено.

Із встановленням комуністичного режиму в 1948 році українсько-чеські відносини припинилися на десятиліття, а більшість українських емігрантів залишили країну [27, с. 269].

Після завершення існування соціалістичної системи та розпаду Радянського Союзу перед Україною та Чехословаччиною відкрилися нові горизонти для самостійного формування як внутрішньої, так і зовнішньої політики. У цих умовах взаємини між новими незалежними державами – Україною та Чехословаччиною – набули якісно нового характеру, що було зумовлено загальними трансформаційними процесами, характерними для кінця 1980-х – початку 1990-х років. Відмова Чехословаччини у 1989 році, а України у 1991 році від соціалістичної моделі розвитку означала перехід до демократичних засад державного устрою та ринкової економіки. Обидві країни визначили європейську інтеграцію та прагнення до вступу в Європейський Союз як одну з пріоритетних цілей зовнішньої політики [28, с. 375].

Сучасні українсько-чеські політичні відносини розпочались ще за існування Чехословацької федерації. 8 грудня 1991 р. Чеська і Словацька Федеративна Республіка (ЧСФР) визнала незалежність України, а дипломатичні відносини між двома державами були встановлені 30 січня 1992 р. У травні 1992 р. Прем'єр-міністр ЧСФР Маріан Чалфа під час візиту в Україну парафував Договір про добросусідство і дружні відносини, який, однак, не був підписаний – оскільки 1 січня 1993 р. відбулося мирне розділення ЧСФР на дві незалежні держави – Чеську і Словацьку Республіки.

Після розпаду Чехословаччини та утворення двох незалежних держав – Словацької та Чеської республік, Україна одна з перших держав у січні 1993 року встановила дипломатичні зв'язки з Чехією [51].

Від самого початку взаємодія між Україною та Чехією розвивалася інтенсивно, охоплюючи політичну, економічну й культурну сфери, супроводжувалася активним укладанням двосторонніх угод і розширенням контактів на різних рівнях. Показовим прикладом плідної співпраці стало

приєднання України до Ради Європи у 1995 році – саме в період головування Чехії в цій організації, що супроводжувалося її активною підтримкою цього процесу [28, с. 376].

Важливою віхою став державний візит Президента України Л. Кучми до Праги у квітні 1995 р., під час якого було підписано Договір про дружні відносини і співробітництво між Україною та Чеською Республікою [3]. Ця угода закріпила принципи взаємної поваги суверенітету, непорушності кордонів, рівноправного партнерства і створила основу для подальшого розвитку політичного діалогу. У 1995 р. також створено спільну українсько-чеську Комісію з питань торговельно-економічного співробітництва. В наступні роки відбувався обмін візитами високого рівня: у жовтні 1995 р. Київ відвідав міністр закордонних справ Чехії Й. Зеленець, у 1996 р. – Голова Сенату ЧР, а в 1997 р. відбувся державний візит до України президента Чеської Республіки Вацлава Гавела. Під час візиту Гавела було підписано низку двосторонніх документів економічного і соціального характеру, що поглибило співпрацю між країнами.

Вступ Чеської Республіки до Європейського Союзу 1 травня 2004 року істотно трансформував геополітичну картину Центральної Європи, відкривши нову сторінку у відносинах між Україною та Чехією. У контексті нових євроінтеграційних реалій співпраця двох країн набула якісно нового змісту, що засвідчилося активізацією політичного діалогу. Зокрема, у 2005 році було здійснено кілька важливих візитів на високому рівні: у лютому Україну відвідала парламентська делегація на чолі з Головою Верховної Ради В. Литвином, у травні – Міністр закордонних справ Чехії Ц. Свобода, а в червні з державним візитом прибув Президент Чехії В. Клаус [51].

Нові виклики постали перед відносинами після 2014 р., коли почалася російська агресія на сході України. Чеська Республіка, будучи членом ЄС і НАТО, засудила незаконну анексію Криму Росією та підтримала суверенітет і територіальну цілісність України. Чехія приєдналася до санкцій ЄС проти РФ та надала Україні гуманітарну допомогу для постраждалих від війни регіонів.

Хоча проросійські заяви тодішнього президента Чеської Республіки М. Земана інколи викликали питання, офіційна позиція уряду Чехії залишалася проукраїнською. Важливим жестом підтримки стала спільна поїздка прем'єр-міністра Чехії П. Фіали з лідерами Польщі та Словенії до Києва у березні 2022 р. – вони першими з глав урядів ЄС особисто відвідали Україну під час війни.

15 березня 2022 р. у Києві прем'єр Фіала зустрівся з президентом В. Зеленським та запевнив у «беззастережній підтримці України та її свободи і незалежності» від імені всієї Європейської спільноти [58].

Чехія стала одним з перших постачальників оборонного озброєння для ЗСУ, надавши, зокрема, партію танків, артилерії та засобів ППО у 2022 р. Прага прийняла сотні тисяч українських біженців, забезпечивши їх тимчасовим прихистком і соціальною допомогою. У червні 2022 р. під час головування Чехії в Раді ЄС вона активно лобіювала надання Україні статусу кандидата на вступ до Євросоюзу. Прем'єр-міністр П. Фіала неодноразово заявляв, що двері ЄС мають бути відкриті для України, Молдови та Західних Балкан, щойно ці країни виконають необхідні критерії [63].

На початку 2023 р. проривом стала перемога на президентських виборах у Чехії П. Павела – відомого прихильника України. Новий президент Чехії здійснив свій перший закордонний візит саме до Києва в знак солідарності з українським народом. Нині міждержавні відносини України та Чехії характеризуються високим рівнем довіри і взаємної підтримки. Чехія є одним з найактивніших адвокатів України в Європі, виступаючи за якнайшвидше завершення війни справедливим миром, покарання агресора та європейське майбутнє України.

Історія українсько-чеських відносин, пройшовши через тисячоліття взаємодії, від династичних шлюбів княжої доби до спільної боротьби за свободу у ХХІ столітті, продемонструвала поступове перетворення цих зв'язків на зріле партнерство двох незалежних демократичних держав.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ УКРАЇНСЬКО-ЧЕСЬКИХ ВІДНОСИН

2.1. Розвиток політичних та дипломатичних відносин України і Чехії

Особливої актуальності політична співпраця між Україною та Чеською Республікою набула після російської агресії у 2014 році та після її ескалації у 2022 році. Через реальну загрозу європейській та глобальній безпеці з боку Росії обумовили об'єднання демократичних держав, серед яких Чехія стала одним з найближчих партнерів України [51]. На сучасному етапі, спільні зусилля Києва та Праги набувають стратегічного значення, оскільки існує потреба у підтримці регіональної стабільності та утвердженні європейських цінностей. Чеська Республіка постійно демонструє солідарність з Україною, що відображається не тільки на міжнародній арені, а й у двосторонніх контактах. Співпраця між двома країнами є дійсно важливою, задля досягнення миру, а також зміцнення безпеки у всьому європейському регіоні.

Як відомо, дипломатичні відносини між Україною та Чехією були встановлені 1 січня 1993 року, у перший же день існування Чехії як незалежної держави. З того моменту країни побудували розгалужену договірно-правову базу співпраці, що охоплює політичну, економічну, культурну та інші сфери. Сторони підтримують тісні контакти на рівні глав держав, урядів, парламентів та міністерств закордонних справ. Зокрема, відбулась активізація двостороннього діалогу після 2014 року, у відповідь на безпекові виклики. Особливої уваги заслуговує офіційний візит прем'єр-міністра Чехії Андрія Бабіша до Києва у 2019 році. Це був перший візит глави чеського уряду до України за останнє десятиліття, який прозвали «перезапуском» двосторонніх взаємин [65]. Цей крок однозначно відкрив шлях до інтенсифікації політичного діалогу.

Також, особливе місце серед форматів співробітництва займають контакти на найвищому рівні (див. табл. 2.1). Одним із таких став спільний

візит до прифронтового на той час Києва глав держав урядів Чехії, Польщі та Словенії 15 березня 2022 року. Тоді, прем'єр-міністр Петр Фіала прибув потягом до столиці на знак підтримки, в розпал бойових дій [77]. Ця поїздка була першою серед лідерів ЄС до України після 24 лютого, яка мала на меті продемонструвати солідарність з Україною та скоординувати подальші кроки. Після цих переговорів Фіала закликав усіх союзників збільшити обсяги та швидкість постачання озброєння Україні, відзначивши, що українці воюють «надзвичайно мужньо», проте все ще потребують військової допомоги від Заходу для протистояння агресору [82].

Таблиця 2.1

Ключові політичні контакти між Україною та Чехією (2019–2023)

Дата	Подія	Учасники	Примітки
Листопад 2019 року	Офіційний візит Прем'єр-міністра Чехії до України	Прем'єр-міністр А. Бабіш; Президент В. Зеленський; Прем'єр О. Гончарук	Перший за 10 років візит глави чеського уряду до Києва, названий «перезапуском» відносин. Підтверджено підтримку територіальної цілісності України.
15 березня 2022	Надзвичайний візит глав урядів Чехії, Польщі та Словенії до Києва	Прем'єр-міністр П. Фіала; Прем'єри М. Моравецький, Я. Янша; Президент В. Зеленський	Перша поїздка лідерів ЄС до столиці України під час війни. Демонстрація солідарності; обговорено невідкладну допомогу та санкції.
16 червня 2022	Виступ Президента України перед парламентом Чехії (онлайн)	Президент В. Зеленський; депутати Парламенту Чехії	Підтримка України з боку всіх фракцій чеського парламенту. Невдовзі (15.11.2022) чеський парламент визнав режим РФ терористичним (129 «за»).
28–30 квітня 2023	Спільний візит президентів Чехії та Словаччини до України	Президенти П. Павел, З. Чапутова; Президент В. Зеленський	Відвідано звільнені міста Київщини (Буча, Бородянка) після ракетної атаки РФ. Президенти підтвердили підтримку України.
6 липня 2023	Офіційний візит Президента України до Чехії	Президент В. Зеленський; Президент П. Павел; Прем'єр П. Фіала	Підписано Спільну заяву про стратегічне партнерство. Чехія підтвердила рішучу підтримку вступу України до ЄС і збереження перспектив членства в НАТО; узгоджено подальшу оборонну співпрацю.

Складено авторкою за джерелами: [65; 77; 80; 84]

Важливим форматом співпраці є регулярні зустрічі у межах міжнародних організацій. Україна і Чехія координують свої зусилля в рамках ООН, ОБСЄ, Ради Європи та інших організаціях, де Чехія незмінно підтримує суверенітет

та територіальну цілісність України. Зокрема, активна міжпарламентська співпраця простежується на рівні Парламентської асамблеї Ради Європи, Парламентської асамблеї ОБСЄ та інших органів, де українські та чеські депутати спільно відстоюють принципи міжнародного права [80].

Чеська Республіка відіграє помітну роль у консолідації європейських зусиль щодо підтримки України. Прага однією з перших відгукнулась на потреби Києва в умовах російської агресії. Чехія виступає дуже вагомим союзником не лише у військовій, а й у гуманітарній сфері, що підтверджують слова посла України в Чехії Василя Зварича: «Чехія – одна з лідерів у наданні допомоги Україні» [54].

Варто зазначити, що від початку повномасштабного вторгнення Чеська Республіка прийняла сотні тисяч українських біженців, надавши їм тимчасовий захист, житло, доступ до ринку праці та освіти. Чехія посідає провідну позицію серед європейських держав за кількістю прийнятих українських громадян, що є переконливим свідченням значного масштабу її гуманітарної підтримки. Водночас Чехія підтримує посилення санкційного тиску на Російську Федерацію, виступаючи за запровадження жорсткої санкційної політики та подальшу міжнародну ізоляцію агресора. У період головування Чехії в Раді ЄС у другій половині 2022 року питання України набуло статусу одного з ключових пріоритетів європейського порядку денного [52]. Зокрема, саме в цей період погодили нові пакети санкцій проти Російської Федерації та було започатковано місію ЄС з військової допомоги Україні (EUMAM Ukraine), метою якої стала підготовка українських військових. Крім того, Прага ініціювала проведення низки важливих міжнародних заходів на підтримку України. Зокрема, неформальні зустрічі міністрів оборони та закордонних справ ЄС, що відбулися в серпні 2022 року в Празі. Вони були повністю присвячені питанням протидії російській агресії та координації допомоги Києву. Ці заходи показали здатність Чехії ефективно реалізовувати свої функції як держави-глави Ради ЄС з метою консолідації спільних зусиль партнерів.

Особливо відчутним є внесок Чехії у військово-політичному вимірі. Вона стала однією з перших держав-членів НАТО, що почала передавати Україні важке озброєння. Уже в квітні 2022 року Чеська Республіка, за підтримки партнерів, передала Україні танки Т-71, бойові машини БМП-1 та іншу техніку [45]. Надалі масштаби військової допомоги тільки зростали. За даними Міністерства оборони Чехії, сумарна вартість переданого Україні озброєння у 2022 році склала близько 4,9 млрд чеських крон, що включало 89 танків, 226 бойових броньованих машин, 38 самохідних гаубиць. Усе це було передано як урядом, так і приватними чеськими компаніями [69].

Станом на травень 2025 року, за словами прем'єра Петра Фіали, Чехія передала Україні понад 2 тисячі одиниць важкої техніки, майже 300 танків, 620 гармат, понад 50 реактивних систем залпового вогню тощо [57]. Окрім безпосередньої передачі своєї військової техніки, Чехія активно сприяє міжнародним схемам підтримки збройних сил України, зокрема, через Європейський фонд миру та програми «Ring exchange» (програма, де союзники передають Україні техніку радянського зразка в обмін на сучасну західну). Волонтерські ініціативи чеських громадян реалізовували кампанії зі збору коштів на потреби української армії, що дозволило придбати низку необхідного спорядження для ЗСУ.

Чехія також стала одним із найактивніших адвокатів України в європейських інституціях, послідовно підтримуючи її інтереси на ключових майданчиках ЄС. Прага рішуче підтримала надання Україні статусу країни-кандидата на вступ до ЄС у 2022 році та надалі виступає за початок переговорів про вступ, наголошуючи на тому, що майбутнє України – в об'єднаній Європі [53]. У спільній заяві президенти двох країн у 2023 році відзначили непохитну підтримку Чехією перспективи повноправного членства України в ЄС та підтвердили, що жодна третя сторона не має права вето на цей процес. Також Чеська Республіка послідовно підтримує політику «відкритих дверей» НАТО щодо України, наголошуючи, що рішення про вступ України до Альянсу ухвалюватимуться союзниками без зовнішнього

втручання. Зокрема, Чехія долучилася до програм зміцнення обороноздатності України, які наближають її до стандартів НАТО: чеські інструктори беруть участь у тренувальних місіях для українських військових, а оборонні відомства двох країн співпрацюють у сфері військової освіти [53].

Також, Чехія, як член ЄС, послідовно виступала за введення жорстких санкцій проти Росії. Зокрема, у сфері економіки, енергетики, фінансового сектору та осіб, які відповідальні за російську агресію. Чеський уряд та парламент неодноразово підкреслювали, що санкції мають діяти до повного відновлення територіальної цілісності України і настання справедливого миру. Прага підключилась і до міжнародних ініціатив з пошуку правових механізмів використання заморожених російських активів для повоєнної відбудови України [53]. Чехія дотримується принципової позиції щодо притягнення Російської Федерації до відповідальності, виступаючи за проведення розслідувань воєнних злочинів і утворення спеціального трибуналу. Тож, роль Чехії у підтримці України проявляється у різних вимірах – від реалізації конкретних заходів допомоги до участі у виробленні консолідованої політики ЄС і НАТО стосовно України.

Попри високий рівень політичного взаєморозуміння між Києвом і Прагою, внутрішньополітичний контекст Чехії певною мірою впливав на характер двосторонніх відносин. У минулому в чеському політичному істеблішменті існували проросійські настрої, особливо до 2022 року. Зокрема, колишній президент Мілош Земан протягом тривалого часу демонстрував поблажливу позицію щодо Кремля, ставив під сумнів доцільність санкцій проти Росії та озвучував суперечливі заяви, зокрема про анексію Криму. Така риторика викликала негативну реакцію в Україні та ускладнювала політичний діалог у середині 2010-х років. Однак після повномасштабного вторгнення Росії в Україну в лютому 2022 року навіть Мілош Земан визнав свою помилку і висловив підтримку Україні.

Остаточо проукраїнський курс закріпився у Чехії після обрання у 2023 році нового президента Петра Павела, який відкрито демонструє солідарність

із Києвом та є прихильником жорсткої політики стосовно Москви. Таким чином, попередні розбіжності у підходах керівництва двох країн було фактично усунуто.

Утім, в Чехії діють політичні сили популістського та крайнього спектру, які досить критично ставляться до допомоги Україні. Зокрема, праворадикальна партія «Свобода і пряма демократія» на чолі з Томіо Окамурою відкрито виступає проти санкції проти Росії і постачання Україні зброї, апелюючи тим, що це приносить значні витрати для чеської економіки. Хоч ця партія не представлена в уряді, її риторика користується популярністю у частини суспільства, втомленого війною в Україні. Ще восени 2022 року в Празі відбувались акції протесту проти політики уряду. Там, на Вацлавській площі, зібралось близько 70 тисяч демонстрантів, які вимагали зниження цін на енергоносії шляхом прямих домовленостей з Росією, зупинки підтримки України та виходу Чехії з НАТО та ЄС [79]. Акції протесту проходили під гаслом «Чехія – понад усе». Вони засвідчили наявність у Чехії сегменту, схильного до проросійських тез. Чеська влада оперативно відреагувала на енергетичні виклики і значна частина суспільства не підтримала радикальні вимоги протестувальників.

Не варто забувати, що одним з найбільших викликів є «втома» європейського суспільств від війни та її наслідків. У Чехії, як і в низці інших країн ЄС, тривають гострі дискусії щодо балансу між підтримкою України та захистом чеських національних інтересів на тлі економічних складнощів. Громадські опитування фіксують поступове зниження рівня уваги до подій в Україні. Наприклад, станом на 2023 рік, частка чехів, які схвалюють перебування українських біженців у країні тримається на рівні 50%. У той час коли на початку війни цифра було значно вищою [81]. У той же час, відкритих антиукраїнських настроїв не спостерігається, йдеться радше про побоювання щодо тривалості конфлікту та його ціну. Російська пропаганда намагалася роздмухувати негатив, однак випадки антиукраїнських настроїв залишаються поодинокими. Більшість чехів усвідомлює, що допомога

вимушеним переселенцям з України – це внесок у спільну боротьбу проти агресора. Відтак, попри наявність проросійського сегменту та окремих викликів, чеське суспільство і політичний клас у своїй більшості продовжують підтримувати Україну.

Отже, українсько-чеські відносини сьогодні набули глибини та стратегічного характеру, що стало результатом спільного протистояння безпековим загрозам. Чехія зарекомендувала себе надійним другом України – як через чітку позицію на міжнародній арені, так і через реальну військову та гуманітарну допомогу. Країни об'єднують спільні цінності та усвідомлення важливості співпраці для європейської стабільності.

2.2. Економічна співпраця між Україною та Чехією

На тлі глобалізації та активного євроінтеграційного курсу України, формалізованого підписанням Угоди про асоціацію з ЄС, економічне співробітництво з країнами Європейського Союзу, зокрема з Чехією, набуло стратегічного значення [8]. Чеська республіка, котра знаходиться в центрі Європи, є важливим торговельним вузлом, а також перспективним партнером для України у низці сфер.

Торговельні зв'язки традиційно є ядром економічної співпраці між Україною та Чехією. Чехія стабільно входить до провідних європейських торговельних партнерів України: за даними 2021 року вона займала 6 місце серед країн Європи за обсягом двосторонньої торгівлі товарами [43]. За результатами 2023 року, Чехія займала 7 місце у цьому ж топі. Загальний товарообіг між двома країнами зріс з 2,09 млрд дол. США у 2019 р. до рекордних 2,90 млрд у 2021 р., зазнав помірного спаду до 2,72 млрд у 2022 р. через повномасштабне вторгнення, та відновився до 2,79 млрд у 2023 р., перевищивши показники 2019 року (рис. 2.1) (додаток Б) [55].

У структурі торгівлі спостерігається певна асиметрія. Україна переважно експортує до Чехії сировинні товари та напівфабрикати, тоді як імпортує

високотехнологічну продукцію та обладнання. Зокрема, у 2023 р. основу українського експорту становили залізні руди (на 349 млн дол., що склало близько 35% від загального експорту), електричні кабелі (157 млн дол.),

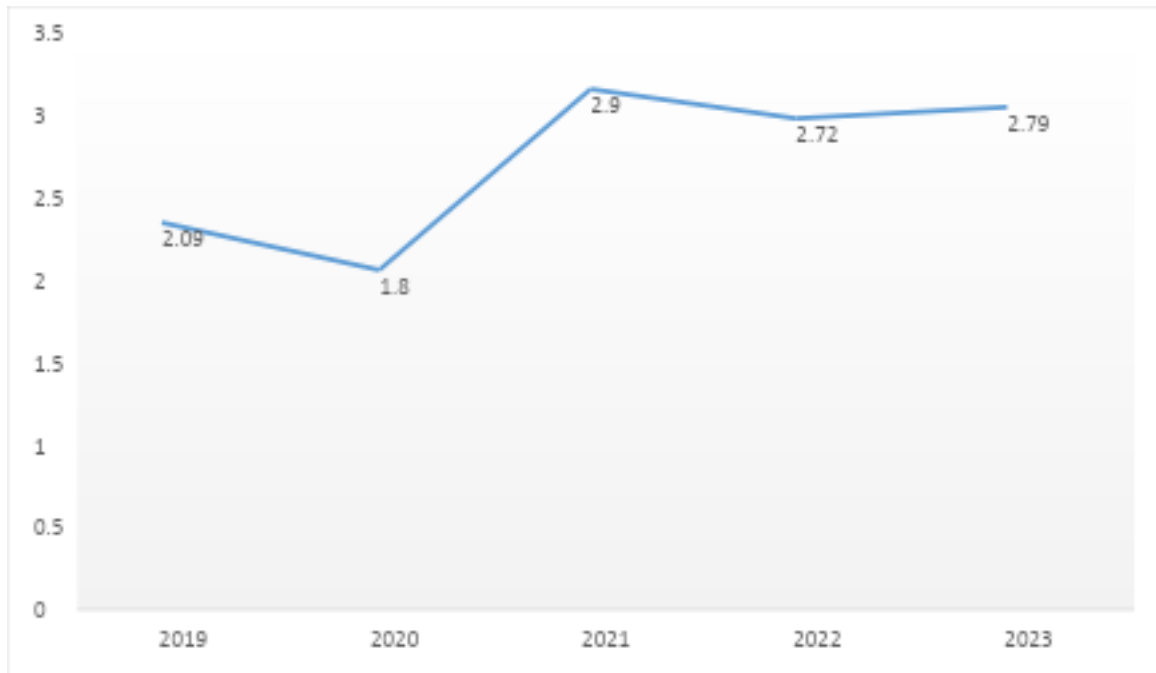

Рис. 2.1. Обсяг товарообігу між Україною та Чехією, 2019-2023 рр., млрд дол США

Складено авторкою за джерелом: [55]

агропродукція (наприклад, насіння ріпаку – 32 млн дол., цукор – 20 млн дол.) та деякі інші товари. Натомість найбільші статті імпорту з Чехії – це «інші продукти» (включно з військовими товарами) на суму близько 540 млн дол. за 2023 р., а також наземний транспорт: автомобілі (139 млн дол.) і кузови до них (45 млн дол.). Значними є поставки енергетичного обладнання (56 млн дол.), товарів хімічної промисловості (засоби очищення – 42 млн дол., гігієни – 39 млн дол.) та різноманітної промислової продукції [64]. Це вказує на необхідність диверсифікації українського експорту та збільшення частки продукції з вищою доданою вартістю. Позитивною тенденцією є те, що попри військові дії товарообіг майже повернувся на довоєнний рівень, а чеський експорт до України у 2023 році досяг близько 2 млрд доларів, що на 75% більше у порівнянні з 2022 роком [74]. Це відбулося завдяки зростанню поставок продукції для відновлення та оборони України. Водночас

український експорт до Чехії у воєнний період скоротився, що зумовило від'ємне торговельне сальдо для України.

Торговельно-економічне співробітництво двох країн демонструє високу динаміку та стійкість до зовнішньополітичних чинників. ЄС (включно з Чехією) запровадив з 2022 року тимчасову повну лібералізацією торгівлі для підтримки України, що буде додатково стимулювати обсяги товарообігу.

Що стосується інвестицій, то такий вид співпраці між Україною та Чехією наразі розвинений недостатньо. Прямі чеські інвестиції в Україну досі були досить невеликими: станом на кінець 2021 рік в економіку України залучено близько 213 млн дол. США. Для порівняння, це менш ніж 1% від загального обсягу прямих іноземних інвестицій в Україну. Українські ж інвестиції до Чехії майже відсутні, за винятком разового вкладання 0,5 млн доларів у 2017 році. Це пояснюється різницею в розмірах економік та обмеженими можливостями українського бізнесу [38, с. 111].

Основними галузями, куди спрямовані чеські інвестиції, є промисловість, енергетика агросектор, сфера послуг. Окремі чеські компанії успішно працюють в Україні, наприклад, Skoda та Home Credit. Варто зазначити, що інвестиційну активність стримували низка факторів, зокрема корупція, недосконалий захист прав інвесторів, а з 2022 року – воєнні ризики. Утім, останніми роками спостерігається зростання зацікавленості Чехії у інвестування стратегічних проєктів в Україні. Так, чеський уряд профінансував будівництво вітрової електростанції на заході України, що є прикладом «зелених» інвестицій [44]. Загалом, потенціал інвестиційної співпраці досить значний і може активно реалізовуватись під час повоєнної відбудови України.

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну в лютому 2022 року суттєво змінило європейське безпекове середовище, зокрема у сфері енергетики. Росія відкрито використала енергетику як важіль тиску, спричинивши енергетичну кризу в Європейському Союзі. Держави ЄС були змушені терміново відмовлятися від російських енергоресурсів і шукати

альтернативні джерела постачання. Чехія, історично залежна від російського газу й нафти, оперативно переорієнтувалася на альтернативні джерела й стала одним із найбільш відданих союзників України.

Російські ракетні удари та обстріли у 2022-2023 рр. завдали значної шкоди енергетичній інфраструктурі України, спричинивши масові відключення електроенергії та створивши ризик гуманітарної кризи в зимовий період. У цих умовах Чехія активно долучилася до зусиль з підтримки енергетичної стійкості України. На десятому засіданні українсько-чеської змішаної комісії з економічного співробітництва влітку 2024 року Чехія підтвердила готовність допомагати у відновленні пошкоджених та зруйнованих російськими обстрілами енергооб'єктів. Зокрема, обговорювалася передача Україні необхідних запчастин для швидкого ремонту електростанцій.

Чехія вже надала Україні десятки когенераційних установок. Ці установки допомагають забезпечити децентралізоване енергоживлення українських міст та об'єктів соціальної інфраструктури, особливо в умовах пошкодження центральних електромереж.

Важливо, що підтримка України в енергетичній сфері стала для Чехії частиною стратегії зміцнення обороноздатності східного флангу Європи. Міністр промисловості і торгівлі ЧР Йозеф Сікела підкреслив, що швидке відновлення української енергосистеми є стратегічним завданням для збереження стійкості України перед російською агресією. За його словами, чеські компанії давно постачають Україні необхідні енергоустаткування та матеріали, а поглиблення співпраці дозволить наростити ці постачання.

Чехія також допомагає захищати українську енергосистему: йдеться про обмін досвідом щодо кібербезпеки енергомереж, засобів протиповітряної оборони критичних об'єктів та створення резервів обладнання на випадок нових атак. Чеська допомога відіграє ключову роль у підтриманні стабільної роботи енергетичного сектору України під час війни та мінімізації ризику

«блекаутів». Це, у свою чергу, зміцнює стійкість України та всього регіону в умовах нової європейської безпеки.

Важливим аспектом співпраці є участь Чехії у повоєнній відбудові та модернізації енергетичного сектору України. Уже зараз, не чекаючи завершення війни, чеські підприємства інвестують в українську економіку та спільні проєкти. Уряд Чехії системно заохочує та підтримує такий бізнес-інтерес. Зокрема, створено спеціальний фонд «Україна» при Міністерстві промисловості і торгівлі ЧР, що фінансово сприяє чеським компаніям у укладенні контрактів в Україні. Також експортно-кредитне агентство EGAP збільшило ліміти страхування ризиків для проєктів в Україні до 5 млн євро на контракт. Це дозволило розпочати діяльність десяткам чеських фірм у різних секторах української економіки – від залізничного та оборонного до енергетичного. Показовим є «шефство» Чехії над Дніпропетровською областю: у цьому регіоні вже працюють понад 20 чеських компаній, які інвестували близько 11,9 млн доларів у місцеві проєкти, зокрема й енергетичні.

Помітну роль у післявоєнній відбудові відіграє і досвід Чехії у реформах та трансформації енергосектору. Україна може скористатися уроками чеської приватизації енергетики, впровадження конкуренції на ринку електроенергії та газу, модернізації вугільної галузі. Чеські експерти та аналітичні центри вже консультують українських колег щодо побудови стійкої та екологічно дружньої енергосистеми. Налагоджується співпраця між університетами та науково-дослідними установами двох країн у напрямі новітніх енергетичних технологій, зберігання енергії, смарт-гридів. У результаті формується підґрунтя для успішної реалізації спільних проєктів як на державному, так і на приватному рівні. Чехія, інвестуючи в енергетику України, розглядає її не лише як країну, що потребує допомоги, а й як майбутнього члена єдиного європейського ринку – з великим потенціалом зростання. Такий підхід є взаємовигідним: Україна отримує ресурси і технології для відбудови, а Чехія

– нові можливості для бізнесу та зміцнення своєї енергетичної безпеки через партнерство з Україною [74].

Хоча географічно Україна й Чехія не мають спільного кордону, Чехія виступає важливим транзитним «вікном» для української торгівлі з Центральною Європою. Основні торгівельні потоки між країнами проходять через територію Польщі та Словаччини [64]. Це зумовлює тісну співпрацю у сфері транспортної логістики, а саме: узгодження митних процедур, розвиток прикордонної інфраструктури сусідніх країн та участь у загальноєвропейських транспортних коридорах.

В умовах блокування українських шляхів в Чорному морі з 2022 року, значення наземної логістики через ЄС зросло в багато разів. Чехія долучилась до ініціативи ЄС «Шляхи солідарності», покликаної спростити перевезення українських товарів до європейських портів і ринків. Крім того, Чехія постачає Україні широкий спектр транспортної техніки: від пасажирських автобусів і трамваїв до вантажівок та залізничного обладнання.

На міжурядовому рівні сторони домовились про реалізацією спільних проєктів у транспортному секторі, зокрема, розглядається можливість створення логістичних хабів та інвестицій Чехії в реконструкцію українських автомобільних і залізничних шляхів [44]. Ще до 2022 року чеські компанії брали участь у будівництві дорожніх транспортних розв'язок в Україні, а у 2023 році компанії проявили інтерес до відбудови зруйнованих мостів і колій.

Тож, у галузі логістики та інфраструктури українсько-чеське співробітництво зосереджене на підвищенні взаємної доступності ринків, що створює передумови для подальшого зростання двосторонньої торгівлі.

Економічна співпраця між Україною та Чехією відбувається в ширшому контексті відносин України з Європейським Союзом, основою яких стала Угода про асоціацію, повністю імплементована з 2017 року [8]. Як держава-член ЄС, Чехія діє в межах цієї угоди, яка визначає правила торгівлі, інвестицій та галузевого партнерства.

Завдяки Угоді було лібералізовано торгівлю між сторонами: скасовано більшість мит, відкрито доступ до ринків, а це сприяло зростанню товарообігу. Поступова гармонізація регуляторної бази з нормами ЄС – ще один важливий аспект Угоди [38, с. 112]. Імплементация технічних, санітарних та фітосанітарних стандартів знижує нетарифні бар'єри та спрощує співпрацю.

Угода про асоціацію стала правовою та інституційною основою поглиблення українсько-чеського економічного партнерства. Її реалізація покращила бізнес-клімат і створила умови для розширення торгівлі, інвестицій та інтеграції України до спільного європейського ринку, що в перспективі відкриває нові можливості для двосторонньої співпраці.

Попри позитивну динаміку у розвитку економічних відносин між Україною та Чехією, зберігається низка проблем і бар'єрів, які можна поділити на короткострокові, пов'язані з війною, та довгострокові структурні. Насамперед, повномасштабна агресія Росії спричинила значні руйнування промисловості й логістики в Україні, що обмежило експорт і підвищило вартість українських товарів на європейських ринках. Воєнні ризики також стримують чеські інвестиції, попри наявність інструментів страхування.

Серед довгострокових бар'єрів – незбалансована структура торгівлі: Україна експортує переважно сировину, а Чехія – продукцію з високою доданою вартістю [38, с. 111]. Залишаються відмінності у регуляторному середовищі, зокрема відсутність угоди АСАА, що ускладнює сертифікацію українських товарів для ринку ЄС. Проблеми із судовою системою, захистом прав інвесторів та корупція також стримують двостороннє співробітництво.

Логістичні труднощі пов'язані з перевантаженістю інфраструктури транзитних країн, що ускладнює поставки товарів. Крім того, українські підприємці часто не мають достатньої інформації про вихід на чеський ринок. Хоча діють бізнес-ради та двосторонні форуми, їхню ефективність потрібно посилювати.

Більшість цих бар'єрів мають об'єктивний характер і можуть бути усунуті після завершення війни, проведення реформ та подальшої євроінтеграції України.

Отже, економічне співробітництво між Україною та Чехією має стабільний характер і демонструє позитивну динаміку попри низку зовнішніх викликів, зокрема війну. Торгівля залишається ключовим напрямом взаємодії, а енергетика, інфраструктура й інвестиції набувають дедалі більшого значення. Хоча все ще є певні бар'єри, вони мають об'єктивну природу й можуть бути подолані. Подальше поглиблення співпраці залежатиме від ефективності реалізації реформ в Україні, стабілізації безпекової ситуації та активної участі Чехії в процесах відбудови.

2.3. Відносини України з Чехією в контексті європейської інтеграції

Відомо, що основним вектором зовнішньої політики України після 2014 року стала європейська інтеграція. Після Революції гідності та підписання Угоди про асоціацію з ЄС Україна стратегічно орієнтувалась на вступ до Європейського Союзу, закріпивши цей курс як у зовнішній, так і у внутрішній політиці. Чехія ж, яка з 2004 року є членом ЄС, виступає не лише партнером України у двосторонніх відносинах, а й активним учасником інтеграційних процесів. Вступ Чехії до ЄС кардинально змінив формат українсько-чеських відносин, адже відтоді багато питань автоматично переходять у багатосторонню площину та мають бути узгоджені з вимогами європейської спільноти [28, с. 378]. Із 2014 року взаємовідносини країн розвиваються в рамках спільної євроінтеграційної парадигми – політичні, економічні, енергетичні та інституційні контакти будуються з огляду на курс України на вступ до ЄС. Тож, європейська інтеграція виступає рамкою, в якій Україна та Чехія поглиблюють своє двостороннє партнерство.

Чеська Республіка відіграє важливу роль адвоката та посередника України на шляху до ЄС. Політичне керівництво Чехії підтримує

євроінтеграційні прагнення України. З перших же днів після подання Україною заявки на членство у лютому 2022 року, Прага задекларувала необхідність подати Києву чіткий сигнал про підтримку вступу до ЄС [78]. У червні 2022 року, напередодні вирішального саміту Європейської ради, обидві палати чеського парламенту одноставно висловилися за надання Україні статусу країни-кандидата на вступ до ЄС [75]. Відтак рішення Європейської ради про надання Україні статусу кандидата багато в чому було результатом активної дипломатичної підтримки з боку Чехії та інших країн Центральної Європи.

Чехія сприяє якнайшвидшому початку перемовин про вступ України. Зокрема, під час свого головування в Раді ЄС у другій половині 2022 року Чехія приділила пріоритетну увагу українському питанню. Прага ініціювала створення неофіційного «non-paper» – робочого документу з конкретними кроками для поступової секторальної інтеграції України в ЄС ще до формального членства. У цьому документі Чехія запропонувала заходи в галузях енергетики, сільського господарства, телекомунікацій, що дозволять Україні ще на етапі кандидатства долучатися до внутрішнього ринку ЄС. Ідеться про розширення енергетичних інтерконекторів, інтеграцію українських компаній до різних програм, включення України до єдиного роумінгового простору ЄС тощо [86]. Ці ініціативи Чехії підтримали низка держав ЄС і вони лягли в основу підготовки до офіційного відкриття переговорних кластерів з Україною.

Сам Президент Чехії Петр Павел та прем'єр-міністр Петр Фіала публічно наголошують, що Україна належить до європейської родини і має отримати повноправне членство після виконання необхідних умов. У Спільній заяві про стратегічне партнерство керівництво України і Чехії окремо відзначили сильну підтримку з боку Праги перспективи повноправного членства України в ЄС та зусиль України з виконання європейських реформ [53].

Тож, наразі Чехія виступає важливим провідником інтересів України в європейських інституціях.

Варто зауважити, що така проактивна позиція була сформована не одразу. На початку 2000-х років Чехія займала більш обережну позицію щодо перспектив членства України в ЄС. Наприклад, міністр закордонних справ К. Шварценберг у 2008 році відверто заявляв, що швидких вступ України до ЄС є далеким і віддаленим, хоч і закликав зберігати таку перспективу на майбутнє. Така «пасивно-позитивна» позиція була зумовлена як внутрішніми скептичними настроями, так і оцінкою стану реформ в Україні, яка тоді сприймалася багатьма європейцями як нестабільний і непередбачуваний партнер [28, с. 379]. Деякі чеські політики, зокрема президент до 2022 року – Мілош Земан, потрапляли під вплив проросійських наративів і критикували проєвропейські зміни в Україні [40, с. 345]. Проте, після 2014 року, а особливо після повномасштабного вторгнення 2022 року, чеський політичний консенсус різко змістився на бік повної і беззаперечної підтримки України.

Пряме українсько-чеське співробітництво доповнює інституційний діалог з ЄС і слугує практичним механізмом інтеграції України до європейського простору. Після 2014 року країни уклали низку угод та меморандумів, покликаних сприяти імплементації європейських стандартів в Україні. Так, вже у 2014-2017 рр. Чехія і Україна завершили ратифікацію Угоди про асоціацію, що створила зону вільної торгівлі та рамки для зближення регуляторних норм. Це заклало основу для поживлення економічної співпраці на принципах єдиних правил ЄС. У результаті, вже у 2021-2023 роках спостерігалось суттєве зростання двосторонньої торгівлі: обсяги експорту з Чехії в Україну перевищили довоєнний рівень 2021 року більш ніж на 25%, що свідчить про поглиблення ринкової інтеграції навіть в умовах війни [73].

Окремим напрямом двосторонньої взаємодії є допомога Чехії у наближенні українських стандартів і нормативних систем до європейських. 31 жовтня 2022 року на спільному засіданні урядів України та Чехії було

підписано Меморандум про співробітництво в сфері стандартизації, метрології та оцінки відповідності. Ця угода передбачає реалізацію спільного плану дій, зокрема експерти Чехії й України проводять порівняльний аналіз українського законодавства у сфері технічного регулювання на відповідність нормам ЄС, обмінюються правилами розробки національних стандартів, вдосконалюють процедури оцінки відповідності продукції і метрології. Важливою метою є взаємне визнання результатів сертифікації товарів, що усуне технічні бар'єри у торгівлі та полегшить українському бізнесу доступ до ринку ЄС. Фактично, через таке співробітництво Чехія допомагає Україні створити сучасну національну інфраструктуру якості, інтегровану з європейською [87].

Інший важливий напрям – енергетична співпраця, що має інтеграційний вимір. Україна та Чехія поглиблюють партнерство у сфері енергетичної безпеки, що вже згадувалось раніше. З точки зору європейської інтеграції, знаковою ініціативою є план створення Центральноєвропейського водневого коридору, який з'єднає виробників «зеленого» водню в Україні з промисловими регіонами Німеччини через Словаччину та Чехію. Чехія розглядає цей проєкт як інструмент більшого залучення України до спільної енергетичної мережі ЄС та одночасно зміцнення енергобезпеки регіону [72]. Такі меморандуми створюють реальні механізми для поглиблення інтеграції між Україною та Чехією – через узгодження стандартів, поєднання інфраструктур та збільшення економічної сумісності.

Не менш важливим виміром відносин є спільна участь України та Чехії у європейських програмах і ініціативах. Чехія стабільно виступає одним із «містків» включення України до різних проєктів ЄС, що сприяє поступовій інтеграції українських інституцій у загальноєвропейський простір. Передусім варто згадати програми Horizon та Erasmus+. Українські та чеські університети спільно беруть участь у проєктах досліджень та інновацій, що фінансуються Євросоюзом. З 2015 року Україна асоційована до програми «Горизонт 2020», і за цей час реалізувала понад 200 наукових проєктів за

участю європейських партнерів [76]. Серед них – консорціуми, куди входять і чеські університети, наприклад у галузі екологічних технологій, ІТ, авіакосмічних досліджень тощо. Через спільні наукові проєкти українські дослідники інтегруються в європейський науковий простір, налагоджують прямі зв'язки з чеськими колегами, що сприяє «горизонтальній» євроінтеграції на рівні експертних спільнот. Освітня програма Erasmus+ забезпечує обміни студентами та викладачами: десятки українських вишів мають угоди з університетами Чехії про взаємне навчання студентів за програмами обміну та стажування викладачів. Особливо зросла роль цих програм після 2022 року, коли тисячі українських студентів і науковців виїхали до ЄС і продовжили навчання чи дослідження в чеських закладах вищої освіти.

Таким чином, через участь у програмах Erasmus+ та Horizon Європейський Союз фактично інтегрує Україну та Чехію в єдиний простір спільного вироблення знань, інновацій і освітніх стандартів. Це створює людський і технологічний фундамент євроінтеграції, формуючи покоління українських фахівців, тісно пов'язаних з європейським науково-освітнім середовищем, зокрема в рамках співпраці з чеськими партнерами.

Чехія також підтримує участь України в інших масштабних ініціативах ЄС. Зокрема, у 2009 році саме Прага приймала установчий саміт програми «Східне партнерство», яка на наступне десятиліття визначила рамки взаємодії ЄС з Україною і сусідами [76]. У подальші роки Чехія виступала співініціатором рішень ЄС щодо безвізового режиму для України, розширення доступу України до європейських програм та поглиблення секторальної інтеграції. В усіх цих напрямках Чеська Республіка підтримувала Україну, часто пропонуючи свою експертизу і майданчики для переговорів.

Отже, європейська інтеграція виступає не лише зовнішньополітичним пріоритетом України, а й ключовим форматом розвитку українсько-чеських відносин. Чехія послідовно підтримує вступ України до ЄС, сприяє

впровадженню європейських стандартів, залучає українські інституції до спільних проєктів та ініціатив, а також виступає партнером у секторальній і регіональній співпраці. Це дозволяє поступово інтегрувати Україну в єдиний європейський простір на рівні економіки, права, науки й освіти.

2.4. Перспективи розвитку українсько-чеських відносин

Україна та Чеська Республіка традиційно підтримують дружні й партнерські відносини, що ґрунтуються на спільних демократичних цінностях і відсутності історичних конфліктів. Ще з початку 1990-х років було сформовано міцну договірно-правову базу двосторонніх відносин. Що стосується новітнього етапу, то в березні 2025 року Президенти України і Чехії Володимир Зеленський та Петр Павел ухвалили Спільну заяву, в якій окреслили новий імпульс партнерству – принципи солідарності, довіри та взаємної підтримки у політичній, оборонній, торговельно-економічній, науково-технічній, культурній, гуманітарній та інших сферах [67].

Чехія твердо підтримує суверенітет і територіальну цілісність України, а також активно засуджує російську агресію, що робить її однією з найбільш проукраїнських держав ЄС. Надані Чехією політичні гарантії і практична допомога заклали основу для довгострокової співпраці, включаючи підтримку України на шляху до членства в ЄС і НАТО [83]. Зокрема, чеське керівництво неодноразово підтверджувало готовність сприяти євроінтеграції України та вважає її вступ до НАТО найбільш дієвим гарантом безпеки в Європі.

Тож, перспективи політичного співробітництва між Україною та Чехією виглядають надзвичайно позитивними: регулярні двосторонні контакти на високому рівні, спільні заяви та «дорожні карти» розвитку партнерства свідчать про взаємну налаштованість поглиблювати діалог і координувати зовнішньополітичні кроки в інтересах обох держав.

Економічні відносини між Україною та Чехією демонструють стійку позитивну динаміку, попри існуючі виклики. Як вже було загадано, Чехія стабільно входить до десятки найбільших торговельних партнерів.

Важливим чинником економічного співробітництва є робота Українсько-чеської змішаної комісії з питань економічного, промислового і науково-технічного співробітництва, яка після паузи відновила діяльність у 2023 році. Під час десятого засідання комісії було досягнуто домовленостей щодо активізації торгівлі, залучення інвестицій та реалізації спільних логістичних проєктів. Станом на 2023 рік в Україні вже працюють понад 200 чеських компаній, задіяних у різних галузях – від енергетики до будівництва [88].

Уряд Чехії створив спеціальний фонд для страхування ризиків чеських інвесторів в Україні, що усуває одну з ключових перепон для бізнесу. У вересні 2024 року засновано Українсько-чеську ділову раду при Торгово-промисловій палаті України, яка покликана просувати інтереси українських експортерів на ринку Чехії та залучати чеські інвестиції в Україну. До складу Ради увійшли 60 українських підприємств, підписано меморандум про співпрацю з Чесько-українською торговою палатою. А вже у квітні 2025 року в Києві відбулося урочисте відкриття Українсько-чеської торговельної палати, що стало знаковим моментом для інституціоналізації бізнес-партнерства [49]. Новостворена палата має працювати над спрощенням ділових контактів і реалізацією спільних проєктів, а її підтримку забезпечують Програма розвитку ООН та уряд Чехії.

До перспективних напрямів співпраці можна віднести реалізацію спільних інвестиційних проєктів, туризм та розвиток малого і середнього бізнесу. Очікується, що зі зміцненням безпекової ситуації в Україні відбудеться інтенсивний економічний обмін і повоєнний інвестиційний бум, до якого Чехія буде готова долучитися як надійний партнер.

Висновки дослідників підтверджують, що українсько-чеське економічне співробітництво має всі шанси на подальшу інтенсифікацію – розвиток

діалогу, спільні проєкти та популяризацію позитивного іміджу обох країн створюють передумови для довготривалого зростання двосторонньої торгівлі та інвестицій [42, с. 182-185].

Співробітництво в галузі енергетики набуло стратегічного значення у зв'язку з російською агресією та енергетичною кризою в Європі. Чехія, як член ЄС, активно підтримує зусилля зі зменшення залежності від російських енергоносіїв і водночас допомагає Україні у стабілізації її енергосистеми. На міжурядовому рівні створено секторну робочу групу з питань промислового та енергетичного співробітництва, в рамках якої у 2023 році сторони домовилися про інтеграцію ринків електроенергії. Це означає, що Україна за підтримки Чехії синхронізує свою енергомережу з європейською та впроваджує європейські стандарти ринку електроенергії, що в перспективі дасть змогу здійснювати двосторонню торгівлю електроенергією [48].

Одним із перспективних напрямів співпраці є й атомна енергетика та ядерна безпека. Чехія, маючи власний досвід експлуатації АЕС, долучилася до підтримки України у сфері ядерної безпеки: вона очолює один з напрямів української «формули миру» – пункт про радіаційну і ядерну безпеку [67]. Це передбачає спільні проєкти з посилення безпеки українських атомних об'єктів, обмін інформацією і експертизою, недопущення ядерного шантажу з боку РФ. Також розглядається можливість участі чеських компаній у модернізації українських електростанцій та розвитку відновлюваної енергетики в Україні. Таким чином, перспективи енергетичного співробітництва охоплюють як короткострокові заходи з відновлення і захисту енергомережі України, так і довгострокову інтеграцію енергоринків, спільну роботу над проєктами енергетичної ефективності, що зміцнить безпеку обох країн.

Українсько-чеське культурне співробітництво має глибокі історичні корені та сприятливі умови для розвитку. Протягом останніх років Чеська Республіка стала активним майданчиком для реалізації численних проєктів у сфері культурної дипломатії України. Після повномасштабного вторгнення

Росії в Україну чеська культурна спільнота активно підтримує Україну через благодійні мистецькі ініціативи. З 24 лютого 2022 року у Чехії відбулися десятки заходів, зокрема благодійні концерти, кінопокази, аукціони творів мистецтва, спрямовані на збір коштів на гуманітарні проєкти та підтримку Збройних Сил України.

Об'єкти української культурної спадщини стали мішенню систематичних російських атак, що спричинили значні руйнування історичних пам'яток, музеїв, церков та інших цінностей. У зв'язку з цим, чеський фонд родини Карела Комарека (KKFF) у співпраці з Міністерствами культури Чехії та України, Національним музеєм Чеської Республіки та Чеським комітетом Міжнародної ради музеїв (ICOM) за підтримки приватної філантропії та таких компаній, як MND, розпочав проєкт ARK («Ковчег») наприкінці 2023 року. Проєкт ARK розробляє та впроваджує мобільні транспортні засоби для збереження та оцифрування культурно значущих документів, книг і пам'яток (додаток В). «Ковчег» – це амбітний багатоетапний проєкт, який має на меті зберегти багату культурну історію України для майбутніх поколінь.

Старт «Ковчега» запланований на весну 2025 року і триватиме два роки. За словами Максима Остапенка, генерального директора Національного заповідника «Києво-Печерська Лавра», першим кандидатом на оцифрування є Маріупольський музей.

Чеська культура також активно представлена в Україні через різні проєкти, фестивалі та ініціативи. Наприклад, у вересні 2024 року у Львові відбувся тиждень чесько-українського партнерства під назвою «Чеські сни». «Чеські сни» є однією з найбільших культурних подій програми «Рік чеської музики — 2024». Цей проєкт проводиться у Чехії п'ятий рік поспіль і є важливою культурною подією року в країні. Навіть попри війну, чеські митці змогли привезти «Чеські сни» в Україну. Представники чеської делегації наголосили, що вони говоритимуть у Чехії і у світі, що Україна – це місце для інвестицій вже зараз, незважаючи на війну. Тож, цей проєкт є важливим

кроком не лише для репрезентації чеської культури для українців, але й для налагодження зв'язків і зміцнення вже існуючих між двома країнами.

Тож, українсько-чеське культурне співробітництво відіграє важливу роль у зміцненні двосторонніх відносин, підтримуючи не лише культурний обмін, а й соціальну єдність між народами, особливо в умовах сучасних викликів [11].

Чехія гостинно прийняла одну з найбільших хвиль українських громадян, які вимушено переїхали через війну: станом на 2023 рік у країні знайшли притулок близько 600 тисяч українських біженців, серед них десятки тисяч дітей шкільного віку [49]. Влада Чехії оперативно інтегрувала українських дітей у свою систему освіти – їх зараховували до чеських шкіл, забезпечили інтенсивне вивчення чеської мови та необхідну соціально-психологічну підтримку.

На рівні вищої освіти та науки взаємодія розвивається не менш активно. Багато чеських університетів надали стипендії українським студентам і науковцям. Також у 2023 р. досягнуто домовленостей про надання щорічних стипендій для навчання українців у Чеській Республіці, організацію літніх шкіл з вивчення чеської мови, програми академічних обмінів між університетами тощо [49].

Перспективним напрямком є післявоєнна відбудова системи освіти в Україні за підтримки Чехії. Чеський досвід освітніх реформ і цифровізації шкіл може бути використано при модернізації української освіти.

Наразі велика частка співпраці між Україною та Чехією зосереджена на повоєнній відбудові. Ще у 2022 році чеський уряд затвердив національну програму допомоги Україні на 2023–2025 роки з річним фінансуванням у 500 млн крон [48]. Чехія взяла шефство над Дніпропетровською областю, зосередившись на реконструкції житла та інфраструктури. За її кошти вже модернізуються шість опорних лікарень у різних містах, а також відновлюється водопостачання на звільнених територіях, розмінуються землі й ремонтуються школи.

До проєктів активно долучається чеський бізнес. У Давосі створено робочу групу для залучення компаній для відновлення України. Підприємці зацікавлені в модернізації інфраструктури, промисловості, транспорту. Пріоритетними сферами визначені: будівництво, енергетика, транспорт, медицина й освіта [49]. Чехія вже пропонує сучасні рішення – модульне житло, цифрові системи управління, інтелектуальні енергомережі. Зі свого боку, Україна забезпечує інвесторам з дружніх країн, включно з Чехією, державні гарантії та пільги.

Відбудова України – ключовий напрям двосторонніх відносин на роки вперед. Окрім фізичної реконструкції, мова йде й про інституційний розвиток, а саме: децентралізацію, впровадження європейських стандартів та посилення місцевого самоврядування за підтримки чеських партнерів. Усе це зміцнить стратегічне партнерство та сприятиме стабільності у всьому регіоні.

Отже, відносини двох країн уже вийшли на якісно новий рівень, а їх зміцнення відповідає національним інтересам як України, так і Чехії. Високий рівень взаємної підтримки, активна участь Чехії у гуманітарних, інфраструктурних та інвестиційних проєктах в Україні, а також політична солідарність створюють потужне підґрунтя для довгострокового партнерства. За умов стабілізації безпекового фактору, успішної євроінтеграції України та подальшого залучення чеського бізнесу, співпраця між двома країнами має всі передумови для поглиблення та розширення, з перспективою перетворитися на один із найуспішніших прикладів регіонального партнерства у Центральній Європі.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження було встановлено, що українсько-чеські відносини мають глибоке історичне коріння та за понад три десятиліття з часу встановлення дипломатичних зв'язків набули багатовимірного характеру. Співпраця двох країн охоплює політичну, економічну, гуманітарну та культурну сфери, при цьому зберігаючи стабільність та відкритість до подальшого розвитку.

Аналіз відносин показав, що співпраця між Україною та Чеською Республікою є важливим елементом сучасної системи міжнародних відносин, особливо у контексті трансформацій у Центрально-Східній Європі та поглибленні європейських інтеграційних процесів. З моменту встановлення дипломатичних зв'язків у 1993 році ці відносини пройшли складний шлях – від формального політичного діалогу до стратегічного партнерства.

Порівняння соціально-політичного та економічного профілів України і Чехії дало змогу виявити істотні відмінності, зумовлені як історичним контекстом, так і сучасними внутрішніми та зовнішніми чинниками. Чехія – стабільна країна з високим рівнем життя, розвиненою економікою, інтегрованою у структури ЄС та НАТО. Натомість Україна, незважаючи на значний потенціал, зіштовхується з викликами, пов'язаними з війною, економічною вразливістю та демографічними проблемами. Водночас українське суспільство демонструє високу стійкість, а європейський вектор розвитку створює умови для поступової модернізації та наближення до європейських соціально-економічних стандартів.

У межах історичного аналізу виокремлено основні етапи розвитку українсько-чеських відносин: від формального встановлення дипломатичних контактів до розширення сфер співпраці та підвищення рівня взаємної політичної підтримки. Особливе значення мають події після 2014 і 2022 років, які затвердили Чехію як надійного партнера України у міжнародних організаціях та на двосторонньому рівні.

Оцінка сучасного стану політичних і дипломатичних відносин між Україною та Чеською Республікою засвідчила високий рівень солідарності між державами. Чехія послідовно підтримує суверенітет і територіальну цілісність України, бере активну участь у міжнародних форматах підтримки, а також у двосторонніх ініціативах, пов'язаних із гуманітарною та військовою допомогою. Прага виступає одним із найактивніших європейських партнерів Києва у міжнародних організаціях, підтримує вступ України до ЄС і НАТО як запоруку довготривалої стабільності в регіоні. Це дозволяє розглядати українсько-чеські відносини як один із найбільш динамічних і перспективних прикладів двосторонньої співпраці у Центральній Європі.

Аналіз економічної співпраці показав, що Чехія є важливим торговельно-економічним партнером України. Торгівля між державами є стабільною, з переважанням машинобудування, хімічної продукції, сільського господарства. Водночас обсяг чеських інвестицій в Україну залишається обмеженим, а потенціал для поглиблення співпраці – значним, особливо в умовах повоєнної відбудови. Чехія вже інвестує в енергетичну інфраструктуру, «зелену» енергетику та логістику, бере участь у відновленні зруйнованих об'єктів. Уряд Чеської Республіки також створив спеціальні фінансові механізми для підтримки чеських компаній, які працюють в Україні.

У контексті європейської інтеграції України Чехія виступає не лише партнером, а й активним лобістом у межах Європейського Союзу. Прага підтримує поглиблення співпраці України з європейськими структурами, сприяє прийняттю рішень щодо надання фінансової допомоги, впровадженню реформ, а також бере участь у реалізації технічних програм, спрямованих на гармонізацію українського законодавства з європейськими нормами. Okремо варто відзначити підтримку Чехією наукових і освітніх ініціатив, таких як Erasmus+ та Horizon, що забезпечують горизонтальну інтеграцію українських студентів, дослідників та інституцій у європейський простір.

У результаті дослідження було також окреслено основні перспективні напрямки розвитку українсько-чеських відносин. Серед них – розширення співпраці у сфері безпеки, енергетики, освіти, науки та культури, а також залучення Чехії до процесів відбудови української інфраструктури. Особливо перспективними є спільні інвестиційні та технологічні проекти, участь чеського бізнесу у відновленні промислових потужностей, розвиток партнерства між університетами та науково-дослідними установами. У гуманітарній сфері важливими залишаються підтримка українських громадян в Чехії, розширення міжкультурного діалогу та створення нових програм обміну. Поглиблення співпраці можливе також у рамках європейських ініціатив, де Чехія може виступати провідником інтересів України в інституціях ЄС.

Отже, результати проведеного дослідження підтвердили важливість українсько-чеських відносин як стабільної та перспективної складової міжнародної політики в Європі. Їх подальший розвиток визначатиметься не лише внутрішньополітичними процесами в обох державах, але й зовнішніми факторами – передусім безпековою ситуацією в регіоні та динамікою інтеграційних процесів у межах Європейського Союзу. Комплексне вивчення історичних передумов, сучасного стану й перспектив двосторонньої співпраці дозволяє розглядати українсько-чеське партнерство як приклад результативної міждержавної взаємодії в умовах сучасних глобальних викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Договір між Україною та Чеською Республікою про правову допомогу в цивільних справах : Договір Україна від 28.05.2001 : станом на 15 груд. 2008 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/203_018#Text
2. Договір між Україною та Чеською Республікою про соціальне забезпечення : Договір Україна від 04.07.2001 : станом на 22 листоп. 2002 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/203_019#Text
3. Договір про дружні відносини і співробітництво між Україною та Чеською Республікою : Договір Україна від 26.04.1995: станом на 25 лип. 1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/203_101#Text.
4. Конституція України: від 28.06.1996 № 254к/96-ВР: станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
5. Конвенція між Урядом України і Урядом Чеської Республіки про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи і майно : Конвенція Каб. Міністрів України від 30.06.1997: станом на 21 жовт. 2013 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/203_005#Text
6. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Чеської Республіки про економічне, промислове і науково-технічне співробітництво: Угода Чес. Респ. від 16.04.2004: станом на 16 берез. 2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/203_040#Text
7. Угода між Урядом України та Урядом Чеської Республіки про сприяння та взаємний захист інвестицій : Угода Чес. Респ. від 17.03.1994 : станом на 16 верес. 2008 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/203_412#Text
8. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Угода Україна від 27.06.2014: станом на 30 листоп. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/98>

4_011#Text

9. Ústava České republiky ze dne 16. prosince 1992. Sbíрка zákonů České republiky – č. 1/1993. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-1>.
10. Губерський Л. В. Міжнародні відносини // Енциклопедія сучасної України. – Київ: НАН України, 2018. – Т. 20. – С. 70–71.
11. Гузенко О. М., Лиман С. І. Культурне співробітництво між Україною та Чехією і перспективи його зміцнення. *Україна у світових міжнародно-регіональних політичних та економічних процесах*: зб. тез всеукр. наук.-практ. конф., м. Харків, 13 грудня 2024 р. / М-во освіти і науки України, Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2024. С. 45 – 48.
12. Гузенко О. М., Лиман С. І. Енергетична співпраця України та Чехії: стратегічне партнерство в умовах війни. *Стратегічні пріоритети європейської та світової політики: дипломатія, економіка, туризм*: зб. тез всеукр. наук.-практ. конф., м. Харків, 24 квітня 2025 р. / М-во освіти і науки України, Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2025 (у друці).
13. Дипломатія // Політологічний енциклопедичний словник / за ред. М. П. Требіна. – Харків: Право, 2015. 188 с.
14. Драч В. В. Культурна дипломатія в умовах глобального розвитку суспільств. *Вісник Нац. акад. керівних кадрів культури і мистецтв*. 2024. № 2, С. 33-38.
15. Жовква І. І. Стратегічне партнерство у зовнішній політиці України: дис... канд. політ. наук: 23.00.04. Київ, 2005. 198 с.
16. Колесса О. Погляд на історію українсько-чеських взаємин від Х до ХХ в. – Прага, 1924. 16 с.
17. Корнієнко В. О. Україна в Європі і світі: електронний навчальний посібник. URL: multimedia.posibnyky.vntu.edu.ua/mm/Ukraine-EU/txt/01.html.
18. Корсак Р. Динаміка розвитку українсько-чеського економічного

- співробітництва за період 1993–2003 рр. *Карпатика: Ужгород : Ліра*. 2005. №16, С. 208-212.
19. Корсак Р. Проблеми та перспективи українсько-чеської економічної співпраці (XXI ст.). *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2014. №10, С. 29-32. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apgnd_2014_10_6
  20. Корсак Р. В. Українсько-чеське культурне співробітництво (2000-2012 рр.). *Гілея*. 2014. №86. С. 87-91. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2014_86_23
  21. Корсак Р. В. Українсько-чеське науково-технічне співробітництво (кінець XX – початок XXI ст.). *Гілея*. 2015. №103. С. 70-73. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2015_103_20
  22. Кушнарєва М. В. Українська культурна дипломатія під час війни: досвід, проблеми, перспективи. *Наукові праці НБУВ*. 2023. №67. С. 35-53.
  23. Литвин В. Україна: Європа чи Євразія? – Київ: Лі-Терра, 2004. 512 с.
  24. Матвієнко В. М., Веденєєв Д. В., Головченко В. І. Дипломатія // Енциклопедія сучасної України. – Київ: НАН України, 2003. Т. 8. 477–478 с.
  25. Мателешко Ю. П. Теорія міжнародних відносин: навч. посібник. – Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2020. 228 с.
  26. Савчук О., Бондарук С. Українсько-чеські відносини в контексті інтеграції України до ЄС // Транскордонне співробітництво, як вектор розвитку малого і середнього бізнесу України з країнами V-4: Матеріали XV Міжнародної інтернет-конференції. – Луцьк, 2015. – С. 208.
  27. Ткаченко І. Історична ретроспектива взаємин України з Чеською Республікою. *Наукові записки ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2015. №4. С. 260-268.
  28. Ткаченко І. Розвиток взаємин України та Чеської республіки після здобуття незалежності та їх перспективи в ХХ столітті. *Наукові записки*

- Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2013. №5. С. 372-384.*
29. Толочко П. Давньоруські літописи та літописці X – XIII ст. – Київ: Наукова думка, 2005. 364 с
  30. Устич С. Україна–Чехія: партнерство, спрямоване у перспективу. *Політика і час. 2003. №11. С. 14-23.*
  31. Федурця В. Система регулювання зовнішньоекономічних зв'язків у Чеській Республіці: досвід організації для України: дис. канд. екон. наук. Ужгород, 2006. 200 с.
  32. Філіпович М. Б. Культурно-наукове співробітництво Чехії та України: новітній етап. // Актуальні питання історії України, всесвітньої історії та методик їх викладання : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. – Рівне: МЕРУ, 2023. – С. 62-66.
  33. Черник П. Україна в геополітичних концепціях Чехії та Словаччини XX ст. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. 2009. №21. С. 172-179.*
  34. Чекаленко Л. Д. Стратегічне партнерство – поняття сучасне // Віче. – 1999. № 2(83). С. 29–43.
  35. Цуп О. Чеська Республіка і Україна в міждержавних відносинах кінця XX – початку XXI ст. : автореф, дис. канд. іст. наук, 2009. 20 с.
  36. Цуп О. В. Чеська Республіка і Україна в міждержавних відносинах кінця XX – початку XXI ст. : дис. на здобуття канд. іст. наук. Тернопіль, 2008. 265 с.
  37. Цуп О. В. Українсько-чеське співробітництво в сфері культури і освіти (90-і рр. XX століття). *Інтелігенція і влада. Серія : Історія. 2008. №11. С. 243-251.*
  38. Шелест М., Глущенко Я. Напрями чесько-української співпраці у сучасних умовах. *Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи: IV Міжнар. науково-практ. конф. 2023. С. 111–112.*
  39. Шульга М. А. Принципи та аспекти європейської інтеграції. Освіта

- регіону: Політологія, психологія, комунікації. 2011. №1. С. 15-21.
URL: <http://social-science.uu.edu.ua/article/>
40. Юсипів Т. П. Українсько-чеські відносини: перспективи розвитку та актуальні проблеми. *Вісник Прикарпатського університету. Політологія*. 2018. №12. С. 344-349.
41. Alice Pannier. *Bilateral Relations. Global Diplomacy*. Johns Hopkins University. Washington. 2020. P. 19-33. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-030-28786-3_2
42. Korsak R., Ilnytskyi V., Hodia I. Ukrainian-Czech Economic Links: Diplomacy, Trade and Tourism (The Beginning of the XXI Century). *Baltic Journal of Economic Studies*. 2018. Vol. 4, No. 4. С. 181–187.
43. Армія Inform. Україна і Чехія створять робочу групу із залучення чеських компаній до відбудови нашої країни. URL: <https://armyinform.com.ua>
44. AgroReview. Чехія та Україна: нові можливості для інвестицій. URL: <https://agroreview.com/content/chehiya>
45. Defense Express. Чехія першою дала ЗСУ танки та вертольоти, і тепер Петр Павел логічно боїться зменшення підтримки від Заходу. URL: https://defence.ua.com/people_and_company/chehija_pershoju_dala_zsu_tanki_ta_vertoloti_i_teper_petr_pavel_logichno_bojitsja_zmshennja_pidtrimki_vid_zahodu-11059.html
46. Державна служба статистики України. URL: <https://stat.gov.ua>.
47. Державна служба статистики України. Національні рахунки. URL: <https://stat.gov.ua/uk/topics/natsionalni-rakhunky>.
48. Міністерство економіки України. Україна і Чехія створять робочу групу по залученню чеських компаній до відбудови України. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail>
49. Міністерство освіти та науки України. У Празі відбулося засідання Українсько-чеської комісії з питань економічного співробітництва. URL: <https://mon.gov.ua/news>

50. Підлуцький О. Томаш-Гарріг Масарик: «Нова людина» у «новій Європі»
URL: http://gazeta.dt.ua/SOCIETY/tomashgarrig_masarik_nova_lyudina_u_noviy_evropi.html
51. Посольство України в Чеській Республіці. Політичні відносини між Україною та Чехією. URL: <https://czechia.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/308-politichni-vidnosini-mizh-ukrajinoju-ta-chehijeju>.
52. Prism UA. Празькі неформали та маніфести. URL: <https://prismua.org/34874598674987-2/>
53. Спільна заява Президента України Володимира Зеленського та Президента Чеської Республіки Петра Павела. Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/news/spilna-zayava-prezidenta-ukrayini-volodimira-zelenskogo-ta-p-96801>
54. Стеценко С. Радіо Свобода. Де снаряди для ЗСУ? Як реалізуються ініціативи Чехії із підтримки України та що з паспортами для українських чоловіків. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/eksklyuzyvne-intervyu-posla-ukrayiny-v-chehiiyi/33228286.html>
55. Торгово-промислова палата України. Створено українську частину Українсько-чеської ділової ради. URL: <https://ucco.org.ua/press-center/ucco-news/stvoreno-ukrayinsku-chastinu-ukrayinsko-cheskoyi-dilovoyi-radi>
56. Укрінформ. Товарна структура експорту та імпорту України у 2021–2023 роках та січні-лютому 2024 року. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3859650>
57. Укрінформ. Чехія готова поглиблювати військову співпрацю з Україною - Фіала. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3989500-chieha-got-ovapoglibluvativijskovuspivpracuzukrainoufiala.html>
58. Boffey D., Rankin J. 'Europe stands with you': EU leaders vow support for Ukraine during Kyiv visit. URL: <https://www.theguardian.com/world/2022/>

- mar/15/polish-czech-and-slovenian-prime-ministers-travel-to-kyiv-ukraine.
- 59.CIA. Czechia – The World Factbook. URL: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/czechia/>.
- 60.CIA. Ukraine – The World Factbook. URL: <https://www.cia.gov/theworldfactbook/about/archives/2023/countries/ukraine/summaries/>.
- 61.Czech Statistical Office. Average wages. Rychlé informace. URL: <https://csu.gov.cz/rychle-informace/average-wages-2-quarter-of-2023>.
- 62.Czech Statistical Office. Deaths, life expectancy, causes of death. Statistics. URL: <https://csu.gov.cz/deaths-life-expectancycausesofdeath?pocet=10&start=0&podskupiny=134&razeni=-datumVydani>.
- 63.Euronews. Czech Republic celebrates two decades of European Union membership. URL: <https://www.euronews.com/2024/05/02/czech-republic-celebrates-two-decadesofeuropeanunionmembership>
- 64.GMK. Ukraine – Czech Republic: trade between the countries during the war. URL: <https://gmk.center/en/posts/ukraine-czech-republic-trade-between-the-countries-during-the-war/>
- 65.Government of the Czech Republic. Prime Minister Babis condemns Russia's aggression in Ukraine, discusses with the President and Prime Minister the possibilities of expanding economic. URL: <https://vlada.gov.cz/>
- 66.Human Development Reports. Human Development Index. URL: <https://hdr.undp.org/data-center/human-development-index#/indicies/HDI>.
- 67.Joint Statement President of Ukraine Volodymyr Zelenskyy and President of the Czech Republic Petr Pavel on Strategic Partnership between Ukraine and the Czech Republic. Official website of the President of Ukraine. URL: <https://www.president.gov.ua/en/news/spilna-zayava-prezidenta-ukrayini-volodimira-zelenskogo-ta-p-96801>
- 68.Lloyds Bank. The economic context of Ukraine – International Trade Portal. URL: <https://www.lloydsbanktrade.com/en>.
- 69.Ministerstvo obrany a Armáda České republiky. The Minister of Defence

- informed about declassified details of military aid to Ukraine. URL: <https://www.mo.gov.cz/en/ministry-of-defence/newsroom/news/the-minister-of-defence-informed-about-declassified-details-of-military-aid-to-ukraine-245604/>
70. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. Agriculture in the Czech Republic. URL: https://mzv.gov.cz/telaviv/en/economy_and_trade/agriculture_in_the_czech_republic/index.html.
71. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. Education System in the Czech Republic. URL: https://mzv.gov.cz/washington/en/culture_events/education/education_system_in_the_czech_republic/index.html
72. Ministry of industry and trade. Czech Republic signs Memorandum on Cooperation with Ukraine in the energy sector. URL: <https://mpo.gov.cz>
73. Ministry of industry and trade. Czech-Ukrainian Intergovernmental Commission convenes for the first time since the onset of Russian aggression. URL: <https://mpo.gov.cz>
74. Odessa Journal. Czech Republic Boosts Economic Cooperation with Ukraine. URL: <https://odessa-journal.com/petr-fiala-czech-republic-is-interested-in-expanding-economic-cooperation-with-ukraine>
75. Olena Kondratiuk. The Czech Parliament supports granting Ukraine the status of a candidate for EU membership. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: https://www.rada.gov.ua/en/news/News/top_news/223596.html
76. Research and innovation. International cooperation with Ukraine in research and innovation. URL: <https://research-and-innovation.ec.europa.eu/>
77. Reuters. Czech leader after Kyiv visit: Ukraine above all needs more weapons. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/czech-prime-minister-ukraine-above-all-needs-more-weapons-2022-03-16/>
78. Reuters. Czech PM supports Ukraine efforts on EU entry - CTK. URL:

- <https://www.reuters.com/world/europe/czech-pm-supports-ukraine-efforts-eu-entry-ctk-2022-02-28/>
79. Reuters. Czechs protest handling of energy crisis, membership of EU and NATO. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/thousands-czechs-protest-governments-handling-energy-crisis-2022-09-28>
  80. RFE/RL. Czech Parliament Declares 'Current Regime' In Russia 'Terrorist'. RadioFreeEurope/RadioLiberty. URL: <https://www.rferl.org/a/russia-czech-parliament-terrorist-regime/32133339.html>
  81. STEM. The Czech public feels growing fatigue towards the war in Ukraine, but anti-Ukrainian sentiments are not on the rise. URL: <https://www.stem.cz/en/the-czech-public-feels-growing-fatigue>
  82. The Economic Times. Czech PM Petr Fiala urges more military aid after Kyiv visit. URL: <https://economictimes.indiatimes.com/news/defence/czech-pm-petr-fiala-urges-more-military-aid-after-kyiv-visit>.
  83. The Frontline Situation, Defense Cooperation, and the Development of Bilateral Relations: The President of Ukraine Met with the President of the Czech Republic in Kyiv. Official website of the President of Ukraine. URL: <https://www.president.gov.ua/en/news/situaciya-na-fronti-oboronna-spiivpracya-ta-rozvitok-dvostoro-96797>
  84. The Kyiv Independent. Slovak, Czech presidents arrive in Ukraine for joint visit. URL: <https://kyivindependent.com/slovak-czech-presidents-arrive-in-ukraine-for-joint-visit/>
  85. Trading Economics. Ukraine Exports. URL: <https://tradingeconomics.com/ukraine/exports>.
  86. Ukrinform. Czechia drafts plan for integrating Ukraine, Moldova into EU internal market. URL: <https://www.ukrinform.net>
  87. UkraineInvest. Ukraine and Czech Republic have started cooperation in the field of standardization, metrology and conformity assessment.

- URL: <https://ukraineinvest.gov.ua/en/news/01-11-22/>
88. UNDP. Ukrainian businesses strengthen presence in Czech market through new business council. URL: <https://www.undp.org/ukraine/press-releases>
89. United Nations Development Programme. Human Development Report 2021 – 22: Uncertain Times, Unsettled Lives: Shaping Our Future in a Transforming World. New York. 2022. URL: <https://hdr.undp.org/content/human-development-report-2021-22>.
90. United Nations Development Programme. Human Development Report 2023-24: Uncertain Times, Unsettled Lives: Shaping Our Future in a Transforming World. New York, 2024. URL: <https://hdr.undp.org/content/human-development-report-2023-24>.
91. World Bank Open Data. Fertility rate, total (births per woman) – Czechia. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.TFRT.IN?locations=UA>.
92. World Bank Open Data. Fertility rate, total (births per woman) – Ukraine. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.TFRT.IN?locations=UA>
93. World Bank Open Data. GDP (current US\$) – Czechia. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=CZ>.
94. World Bank Open Data. GDP (current US\$) - Ukraine. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=UA>.
95. World Bank Open Data. GDP per capita (current US\$) – Czechia. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=UA>.
96. World Bank Open Data. GDP per capita (current US\$) – Ukraine. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.C?locations=UA>.
97. World Health Organization. Ukraine. WHO Data. URL: <https://data.who.int/countries/804>.

ДОДАТКИ

Рис. 1.2. Статистика народжуваності та смертності в Україні у 1991-2023

рр.

Джерело: [92]

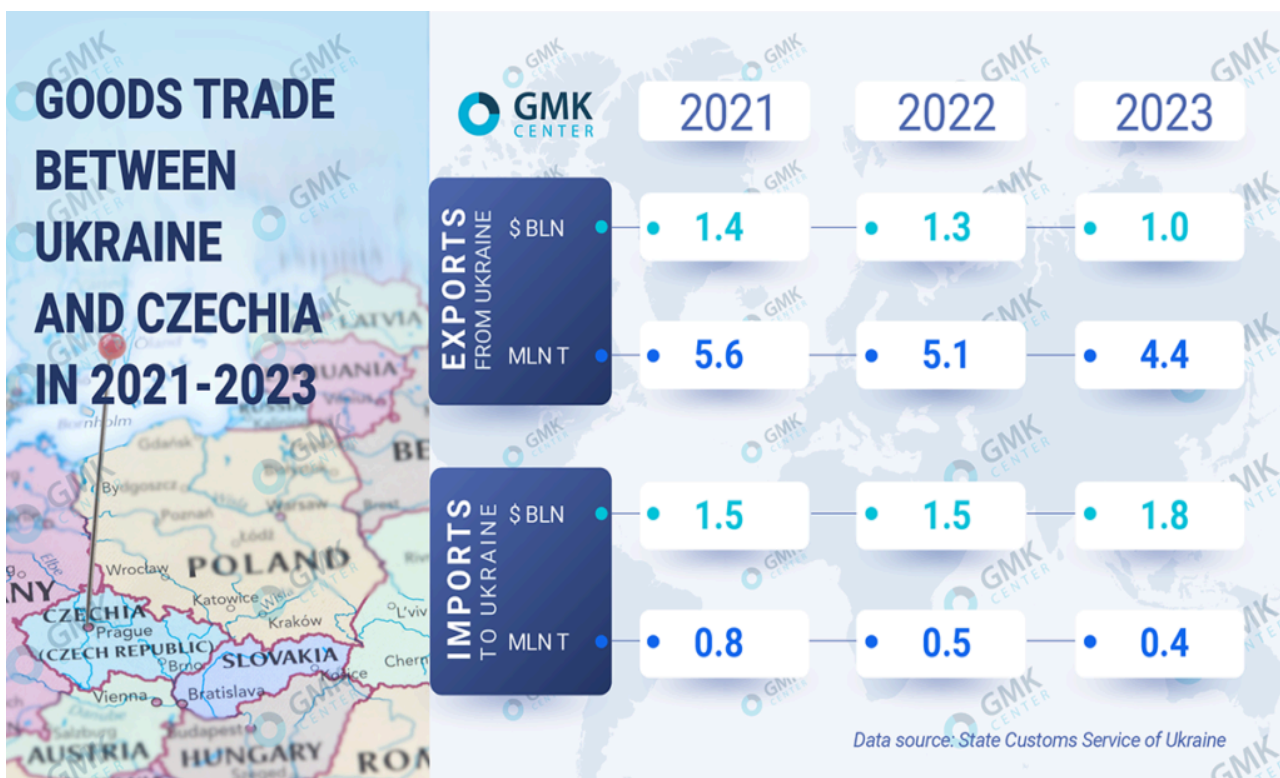

Рис. 2.2. Товарообіг між Україною та Чехією у 2021-2023 рр.

Джерело: [64]

Додаток В

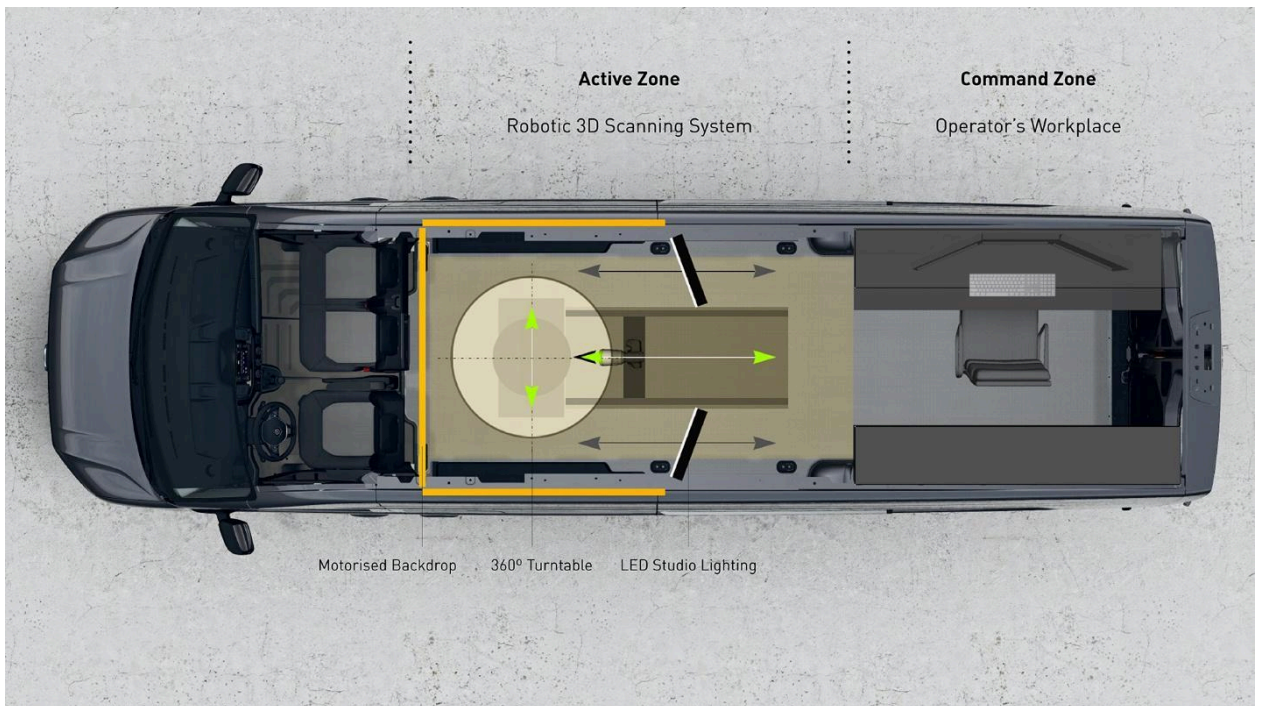

Рис. 2.3. ARK III - Мобільний блок оцифрування тривимірних об'єктів
Джерело: [11]

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»
Кафедра світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу

ВІДГУК НАУКОВОГО КЕРІВНИКА

на кваліфікаційну бакалаврську роботу студентки спеціальності
291«Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Гузенко Олександр Михайлівни

на тему: «Українсько-чеські відносини: історія і сучасний стан»

28.05. 2025

м. Харків

Гузенко Олександра Михайлівна вчасно підійшла до написання кваліфікаційної бакалаврської роботи, постійно відвідувала консультації за графіком, уважно дослухалася до порад керівника, виявила себе як старанна студентка, яка має схильність до наукового пошуку.

Гузенко О. М. обрала для цього пошуку одну з маловивчених тем в сучасних міжнародних відносинах – історію та сучасний стан українськочеських відносин». Досвід інтеграції Чехії до євроатлантичних структур є досить корисним для України, особливо з урахуванням минулого обох постсоціалістичних країн, які побудували відносини від формального політичного діалогу до стратегічного партнерства.

Під час роботи над темою авторка опрацювала великий обсяг періодичної наукової літератури та монографічного матеріалу з даної тематики, що дало можливість розкрити теоретико-методологічні основи і джерельну базу дослідження, дослідити основні етапи, особливості й напрями сучасного стану двостороннього співробітництва України та Чехії, як держав зі спільними європейськими орієнтирами та різним темпом політичного розвитку. Авторка визначила роль Чехії у підтримці України в умовах сучасних геополітичних викликів, зазначивши, що «відбудова України – ключовий напрям двосторонніх відносин на роки вперед» (с. 57).

Зміст роботи, як і її оформлення, не викликають суттєвих зауважень. Матеріал в роботі викладено з дотриманням внутрішньої логіки, між розділами існує логічний взаємозв'язок. Мету дослідження було досягнуто, завдання, які поставлено на початку роботи, розв'язано в повній мірі.

Результати та висновки дослідження є обґрунтованими, спираються на цікавий фактичний матеріал, пройшли апробацію на науковій конференції, мають практичну спрямованість.

Вважаємо, що є всі підстави рекомендувати бакалаврську роботу Гузенко О. М. до захисту в Державній екзаменаційній комісії.

Науковий керівник :
доктор історичних наук,

професор

Сергій Лиман

Харківський національний
університет імені В. Н. Каразіна
м. Харків, пл. Свободи, 6
28 травня 2025 року

Екзаменаційній комісії із захисту
бакалаврських робіт спеціальності
291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні
студії»

ЗОВНІШНЯ РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну бакалаврську роботу студентки спеціальності
291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
Гузенко Олександрі Михайлівни
на тему: «Українсько-чеські відносини: історія і сучасний стан»

В сучасних умовах геополітичних змін у Центрально-Східній Європі, поглиблення європейських інтеграційних процесів і водночас зростання безпекових викликів через повномасштабну агресію РФ все більш помітну роль на регіональному рівні відіграють українсько-чеські відносини. Така двостороння взаємодія в політичній, економічній, гуманітарній та безпековій сферах з урахуванням стратегічним змін останнього десятиліття може істотно вплинути на новий геополітичний ландшафт континенту. Враховуючи вищесказане, дослідження О. М. Гузенко історії і сучасного стану цієї двосторонньої взаємодії є досить актуальним і заслуговує на всебічну увагу.

Авторка вдало сформулювала предмет, об'єкт та завдання дослідження, що визначило логічну й обмірковану структуру роботи. О. М. Гузенко творчо підійшла до розв'язання проголошених завдань, виявила належний рівень фахової підготовки та засвідчила свою обізнаність із особливостями динаміки політичного діалогу Чехії та України, особливо після 2014 року та в умовах повномасштабної війни з боку РФ.

Робота складається з двох розділів. У першому досліджується теоретико-методологічні основи і джерельна база дослідження, понятійно-категоріальний апарат, соціально-політичний та економічний профілі України та Чехії, основні етапи українсько-чеських відносин. У другому розділі аналізується сучасний стан українсько-чеських відносин, значення дипломатичного діалогу, політичної солідарності та економічної взаємодії як основи для стабільності та зміцнення стратегічного партнерства держав. Окремий підрозділ присвячено перспективам розвитку українсько-чеських відносин, інституціоналізації двостороннього бізнес-партнерства (с. 51-56).

Висновки дослідження О. М. Гузенко є обґрунтованими та мають практичну спрямованість.

Робота не містить істотних недоліків, а сама О. М. Гузенко може бути допущеною до захисту та заслуговує на оцінку «добре» (вісімдесят п'ять).

Рецензент: доктор наук з державного управління,
професор, професор кафедри міжнародних
відносин Харківського національного
університету імені В. Н. Каразіна

Ірина Солових

